

כאמרו קרן וי... (מקור: חזקוני, פסוקים נוספים...)

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו
מיסודה של עמותת "משולי ערימת" רחוב שאגת אריה 17/25 קרית ספר 71919 מודיעין עלית ארץ ישראל

גליון מספר 489

הוציאה ע"י בנם הנח"צ הר"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון

לע"נ הר"ר צבי בתר"ר מורכבי ורעייתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בס"ד, כא אב התשע"ג. מסכת פסחים דף לח – דף נ

(תנ"ד, א') הקשה כן, ותירץ, דהא דעיסה גזולה חייבת בחלה היינו מפני דאף שמצד הגולן היא פטורה דאינה לכם, מכל מקום מצד הנגול היא חייבת דהיא ידידה, וממילא אסור להגולן לאכול ממנה בלא הפרשה שהרי היא טבולה לחלה, ושפיר ילפינן דלענין מצה גזולה פסולה דאינה לכם.

רכט) גמ', שם. הקשה הראש יוסף אמאי עיסה הנילושה במי פירות חייבת בחלה, נילף בגזירה שוה דלחם לחם ממצה לפוטרה, כמו שאין יוצאין ידי חובה במצה הנילושה במי פירות, ותירץ דשמא הגזירה שוה לא נתקבלה אלא לענין דיני "לחם" למילף זה מזה, אבל מצה העשויה במי פירות לא נתמעטה מ"לחם" אלא מ"עוני", ואם כן ניחא דלגבי חלה הוי לחם גמור.

רל) גמ', עריסותיכם תרי זימני. הנה כיון דהוקשו מצה לחלה בהיקישא דלחם לחם, אם כן אף דכתיב עריסותיכם תרי זימני בחלה, מכל מקום ילפינן למצה בהאי היקש, ועל כרחך דספיקא דגמ' לא מספקא במצה אלא באתרוג, וכן מדוייק ברש"י ד"ה הכי דנקט רק אתרוג, ואם כן צריך ביאור, לשון הגמ' בהנב נמי פליגי, דהוא לשון רבים דהיינו מצה ואתרוג. אמנם ברבינו חננאל מבואר דהסתפקה הגמ' נמי שמא לא ילפינן לחם לחם ולא הוקשה מצה לחלה, ולא בעינן שלכם במצה, ולפי זה שפיר מדוייק לשון רבים. (ר.ג.)

רלא) תוס' ד"ה אתיא וכו', הקשה הר"י דאורליני"ש וכו'. והמהר"ם חלאוה תירץ, דכיון דדין לכם גבי מצה ילפינן ליה מחלה, ובחלה מצינו דבעוד שהעיסה טבולה קרייה רחמנא "עריסותיכם", אם כן ליכא למפסל מצת טבל מדין לכם.

רלב) בא"ד, ורשב"א תירץ וכו' או ישראל עני וכו'. בשו"ת שאגת אריה (סימן צ"ו) תמה דתניא להדיא בחולין (קל"א:) דאפילו עני שבישראל אינו רשאי לעכב המעשר עני שלו לעצמו, ואם כן לא משכחת לה בטבול למעשר עני שמה שיפריש יהיה שלו. ועיי"ש

דף ל"ח ע"א רכו) גמ', מצות של מעשר שני וכו' אתרוג של מעשר שני וכו'. דקדק הרש"ש, אמאי שינה הלשון וגבי מצה נקט אין אדם יוצא בה ידי חובתו "בפסח", וגבי אתרוג אין אדם יוצא בו ידי חובתו "ביום טוב". וביאר, דמשום דבאתרוג דינא דלכם דוקא ביום הראשון, ונקט ביום טוב לאפוקי שאר הימים שכשר בהם. אבל מצה אף שכל חובתה דוקא בלילה הראשון מכל מקום הא איכא פסח שני דדיניו שוים לראשון, הלכך נקט לשון בפסח לאורויי דבפסח שני נמי אינו יוצא.

רכז) גמ', אתיא לחם לחם וכו' מה להלן משלכם אף כאן משלכם. כתב הרא"ש (סימן י"ח) דמשום הכי אין יוצאין במצה גזולה דבעינן שלכם וליכא, ואף דהגמ' כאן היינו אליבא דר' מאיר, מכל מקום לא פליגי רבנן על הגזרה שוה, אלא סברי דמעשר שני קרוי שלכם, (ועיינן שם). והקשה הקרבן נתנאל (אות מ') תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה, ותירץ, דמטעמא דמצוה הבאה בעבירה דוקא הגולן לא נפיק, אבל שאר אדם יוצא. נוכשיטת הארחות חיים (הלכות לולב ט') הובא בבית יוסף (או"ח תרמ"ט).

אבל מדינא דשלכם אחר נמי לא נפיק. ועיינן ט"ז (תנ"ד, ד') שכתב, דלכאורה גם במצה שאולה לא יצא דלא הוי שלכם, וכמו באתרוג שאין יוצאין בשאול מהאי טעמא. ומסיק דאינו כן, דדוקא אתרוג דהדר בעיניה למשאיל לא חשיב לכם לגבי שואל, אבל מצה דלא הדרא בעינה ודמים הוא דחייב לו מיקרי שפיר לכם ונפיק בה.

רכח) ועיינן שו"ת שאגת אריה (סימן צ"ד) שהקשה על הרא"ש (עיינן באות הקודמת), דאף אי ילפינן בגזרה שוה דבמצה איכא דינא דלכם, מכל מקום איך אפשר לפסול מצה גזולה, דהא בחלה עצמה גזולה חייבת כדאמרינן בבבא קמא (צ"ד.) דהגזול סאה של חיטים וטחנה ואפאה חייב בחלה אפילו להצר שלא קנאה בשינוי עיינן שם, ואיך תהא מצה חמורה מחלה בדין זה. גם המקור חיים

במקומות אחרים, הרי מבואר דלרבנן אין כאן חומרא לטפל טפי מהעיקר ועל כרחך דהגמ' בזבחים מוכיחה מר' יהודה.

רלו) גמ', חלת תודה ורקיקי נזיר וכו' מנא הני מילי. כתב מהר"ם חלאוה דהיה מקום לומר דכשם שאסור לשחוט הפסח קודם ביעור חמץ, כדכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי, כך אסור לאפות מצה לפסח קודם זמן ביעור חמץ, דילפינן מצה מפסח, אמנם אי אמרינן הכי היה הדין דחלות תודה פסולות למצה דהא נאפו ב"ג ניסן, שהרי אין מביאין תודה ב"ד מפני החמץ שבה. ועל כרחך דפשיטא לגמ' דמותר לאפות מצה קודם זמן ביעור חמץ ולא ילפינן מפסח. וכן הוכיח גם המרדכי (בפרק קמא, תקמ"ג). וכתב המרדכי להוכיח עוד מדתניא בתוספתא (ג', ט') דיוצאין במצה ישנה, ודחה דשמא התוספתא מיירי במצה שנאפתה בשנה שעברה כהלכתה בערב פסח אחר שש שעות. אמנם עיין בטור (תנ"ח) שהביא בשם התשובות (תשובות הגאונים) מעשה באחד שאפה מצות קודם ארבע שעות (בערב פסח), וכבר ביער חמצו, ואסרו רבותינו המצה דאיתקש לפסח דאינו כשר אלא ממש שעות ולמעלה. ועיי"ש בבית יוסף דמסיק דחומרא זו נוהגת לדעת המחמירין בכל מצה, גם במצות שאין דעתו לצאת בהן ידי חובה בלילה הראשון, והטור שם מסיק דמדינא שרי אלא שנהגו ליזהר משום חביבה מצותה בשעתה.

רלו) תוס' ד"ה חלות תודה, דאי הקדשו תיפוק ליה דבעינן מצתכם. הקשה הראש יוסף מאי טעמא לא חשיב מצתכם, הא קדשים קלים ממון בעלים והמקדש בהן אשה מקודשת. והניח בצ"ע.

דף ל"ח ע"ב

רלח) גמ', ושמרתם את המצות, מצה המשתמרת לשם מצה וכו'. כתב הרמב"ן במלחמות (י', ב' מדפי הרי"ף) דכיון דאמרינן דחלות תודה פסולות כיון שלא נשתמרו לשם מצה, כל שכן שעיסה שאינה יכולה להחמיץ פסולה כיון דאינה משתמרת כלל, שהרי אינה צריכה שימור. והביא דאיתא כן בירושלמי.

רלט) גמ', רביעית היא ומתחלקת לכמה חלות. הקשה המהרש"א אם כן על כרחך דנתנו בהם גם מים דאי אפשר ללוש עיסה גדולה כל כך ברביעית שמן לחוד, והרי מי פירות עם מים ממחרין להחמיץ טפי ממים לחוד, (עיין תוס' לעיל ל"ה: ד"ה מי פירות). ותיריך, דכהנים זריזים הם ושמרו מחימוץ אפילו בכהאי גוונא. אי נמי כיון דהיה השמן מועט כל כך אינו ממחר להחמיץ מחמתו טפי מעיסה שלשה במים לחוד. ורבינו מנוח (חמץ ומצה ה', ב') נמי הקשה קושיא זו, וכתב דליכא למימר כהנים זריזין דהא חלות תודה לישתן ואפייתן היתה שלא בזריזין, ושלא במקום זריזין, דהם חולין גמורים עד שישחט הזבח. ובודאי אין לחלק בין שמן מועט למרובה, דבחשש חמץ אין חילוק בין מועט למרובה. ומסיק דמוכח מהא דמהני שימור למי פירות בתערובת מים, ואפילו בשימור דשלא בזריזין סגי להו. וכתב דמהגמ' עצמה מוכח כן. דאמרה ותיפוק ליה משום מצה עשירה ולא אמרה ותיפוק ליה משום

בקונטרס אחרון שהביא דאיתא בירושלמי (פאה, סוף פ"א) דדוקא בשדהו אין העני יכול לעכב לעצמו, אבל אי לוקח פירות מן השוק יכול לעכב, ולפי זה נחא, ועיין שם עוד בזה. ובספר זהב שבא (להאדר"ת, ונדפס אחר תוס' הרי"ש משאנץ) כתב ליישב, דאף אם אינו רשאי לעכב לעצמו, מכל מקום משכחת לה כגון שבעל הטבל נתן את טבלו לעני במתנה, על מנת שבשיפריש ממנו מעשר עני יהא המעשר לאותו עני. ועיין שם שיישב בעוד כמה פנים. והחזון איש (קכ"ד לדף ל"ח) תירץ על פי הגמ' בנדרים (פ"ד:): דלא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני ושקיל להו, ולכאורה אי עני מוזהר שלא לעכב לעצמו מה מהני הפקרת הנכסים, אלא על כרחך דבמפקיר שדהו מותר העני לזכות לעצמו, ואם כן משכחת לה במפקיר שדהו, ולבסוף הסיק, דלא הותר ליטול המעשר עני לעצמו אלא כשמפקיר הכרי עצמו ולא סגי שיפקיר השדה, ואם כן תו לא משכחת לה טבל שלו שאם יפריש ממנו המעשר עני יהיה שלו. [ועיין שם שהסכים עם תירוץ הקונטרס אחרון].

רלג) רש"י ד"ה או דילמא חד הואיל, בסוה"ד, דבר שבידו לעשות לגרום לה טומאה מיד, משמע מרש"י דאין איסור לטמא מעשר שני לכתחילה. וכן כתב הפני יהושע על תוס' ד"ה או דילמא דלא אשכחן שאסור לגרום טומאה למעשר, ודוקא בתרומה וקדשים איכא קרא דבעו שימור. ותמה המנחת חינוך (מצוה ק"ס, ו') דבשלמא ברש"י אפשר לדחוק דאין כוונתו דמותר לטמא אפילו לכתחילה ויש ליישב דבריו, אבל על הפני יהושע יפלא, איך נעלם מעינו הברדלח גמרא מפורשת בסוכה (ל"ה:): דאסור לטמא מעשר שני, וכתב שם רש"י בד"ה הרי מכשירה, דמעשר שני בעי שימור דקודש איקרי, דכתיב וכל מעשר הארץ וגו' קודש לה'. ובראש יוסף כתב, דאפשר דכיון דבמעשר שני לא כתיב משמרת, אף דאסור לטמאו בידיים מכל מקום רשאי לגרום לו טומאה. [ולכאורה דבריו אינם מיושבים עם מה שכתב רש"י בסוכה דמשמרת קאי גם אמעשר שני].

רלד) תוס' ד"ה אבל וכו', אי נמי כיון דמדרבנן אין להם פרייה וכו'. הרש"ש על רש"י ל"ו: ד"ה אף מעשר שני, הבין בדבריהם, דודאי מדאורייתא יוצאין בו כיון דנאכל מן התורה בכל מושבות, ונדון הגמ' אם יוצאין בו מדרבנן, כיון דמדרבנן אין נאכל בכל מושבות. ועיין במשנה למלך (תרומות ז', א') שדן שמא הדרבנן מהני לדאורייתא, דכיון דמדרבנן לא נאכל בכל מושבות, לא נפיק ביה מדאורייתא, ועיין שם שהביא מעוד מקומות דמצינו כיוצא בזה.

רלה) תוס' ד"ה רבי יהודה אומר וכו', וקשה וכו' דבריש איזהו מקומן פריך וכו'. אמנם הר"ש במעשר שני (ג', י') כתב דלא גרסינן בזבחים נטמא אין לא נטמא לא, ומרבי יהודה פריך דלדידיה בין בנטמא ובין בלא נטמא לעיקר יש פדיון, וללקוח אין פדיון, וכתב דבהכרח יש לגרוס כך, דהא בתוספתא דמעשר שני (ב', י"ט) איתא להדיא, דאמרו רבנן לר' יהודה מחמיר אתה בטפילה יותר מן העיקר, והשיב להם ר' יהודה דמצינו טפל חמור מהעיקר גם

איסור חמץ, דמים מחמיצין אותה.

רמ רש"י ד"ה שאינה נאכלת לשבעה, ובהא פליג דאי נמי איכון וכו'. ורבינו דוד פירש דבהא פליגי דלרב יוסף דוקא כשמסמרה לשם דבר שהוא פסול למצה לא הוי שימור, אבל אם משמרה לשם דבר אחר שאינו פסול במצה הוי שימור. ולכך הוצרך למצוא דבחלות תודה יש פסול למצה דאינן נאכלין כל שבעה וממילא הוי שימור לשם דבר הפוסל, ופסולה. אבל לרבה גם שימור לצורך דבר שאינו פוסל לא הוי שימור ולכן כשמסמרה לשם זבח, אף כשאין בו פסול למצה, פסולה.

רמא בא"ד, דאי נמי איכון לה נמי לשימור מצת מצוה, וכו'. הקשה החזון איש (קכ"ד לדף ל"ח, ב') הרי אין תודה קריבה בערב פסח, ואם כן כשאפה חלות תודה ב"ג בניסן, ידע בודאי דיפסלו מאכילה עד ליל יום טוב, ואיך אפשר לדון אם יוצא בחלות תודה ידי חובת מצה, הא ודאי נתכוין שלא לצאת בהם. וכתב ליישב דמשכחת לה בערב פסח שני תודה קריבה בו, והפסול לראשון פסול לשני, נועל זה קאמר רבה דאם נתכוין לשם תודה ולשם מצה מהני, ולרב יוסף לא מהני כיון דנתכוין לשם תודה, ותודה אינה ראויה לשבעה]. ושוב נסתפק (שם לדף ל"ח, א') דשמא אין פסול בפסח שני בדבר שכל פסולו בראשון משום שאינו ראוי לשבעה, (ועיי"ש עוד).

רמב רש"י ד"ה ותיפוק ליה דאינן נאכלות, ואם יצאו נפסלין וכו'. הקשה הראש יוסף מה אכפת לן מה דינם כשיצאו אם נפסלין או לא, הא אף אם אין נפסלין מכל מקום אינן נאכלין בכל מושבות דאסורין באכילה חוץ מירושלים. נושמה כוונת רש"י דאי לאו דנפסלין ביציאתן היה מהני להו פדיון חוץ לירושלים וראוי במושבות. (י.ס.).

רמג תוס' ד"ה נאכלים וכו', הקשה רבינו ניסים אם כן היכי ממעט ביכורים וכו'. התוס' לעיל (ל"ו:): ד"ה דאמר, הקשו קושיא זו הן על ביכורים והן על מעשר שני, ועיין שם במה שתירצו, וכתב המהר"ם דתוס' דהכא לא סברי כתירוץ דהתם, ואם תאמר מה יענו תוס' דהכא על מעשר שני, יש לומר דסברי דלר' יהודה לא קרב מעשר שני בנוב וגבעון, ולכן היה ניחא לגמ' שם לומר דאית ליה היתר בכל מושבות כדר' אלעזר דליכא מאן דפליג עליה נוכעין זה כתב המהרש"א].

רמד בא"ד, והא ביכורים הוו חובה הקבוע להן זמן. הקשה רבי רבי אלעזר משה הורוויץ, הרי החילוק בין חובות הקבוע להם זמן או שאין קבוע נאמר בקרבנות צבור, אבל בכורים דיחיד מביאין אין קריבין אפילו אי קבוע להם זמן, ותירץ, דתוס' הבינו דכיון דמביאין ביכורים בכנופיא הווי כקרבן ציבור.

רמה [גמ', שאלתי את ר"א וכו' ואמר לי לא שמעתי וכו' כשבאתי והרציתי לפני ר"א אמר לי ברית הן הן הדברים שנאמרו למשה בסיני, צריך בירור איך רבי אליעזר נשבע שהן הן הדברים וכו', הא מתחילה אמר לא שמעתי, ואם משום שהבין זאת מסברא מדוע אמרה רק לאחר שאמרו לו דברי ר' יהושע, ונראה לבאר, על פי מה שאמרה הגמ' בסוכה (כז:): דר' אליעזר לא אמר דבר שלא שמע

מרבו מעולם, ומשום הכי אף שהיתה הסברא ברורה לו מתחילה, רק כשנאמרה לו הלכה מפי ר' יהושע אמר סברא דידיה. (י.ר.).
רמו גמ', כל לשוק אימלוכו מימלך, אמר אי מזדבן וכו'. הקשה **בקובץ שיעורים** (קע"ב) הא כשתולה את הלשמה בדבר שאינו מבורר לא מהני אלא למאן דאית ליה ברירה (כדמוכח בגיטין כ"ה, א'), ואנן קיימא לן דבדאורייתא אין ברירה. ותירץ דמכל מקום יכול להתנות דלא יחול הלשמה אלא בשעה שיהיה כבר מבורר, דמהני מחשבת לשמה שתחול לאחר זמן כמו קנין לאחר ל' (יעיין שם). ופקפק בזה על פי מה שכתבו התוס' בגיטין (כ"ד:): ד"ה לאיזו דאפילו מאן דאית ליה ברירה מודה דבענין לשמה בעינן שיהא מבורר לעושה בשעת מעשה, דאי לאו הכי חסר בעיקר הלשמה, וסיים דצריך תלמוד.

דף ל"ט ע"א

רמו מתני', אבל לא כבושין. רש"י פירש בחומץ. וכתב המגן **אברהם** (תע"ג, י"ד) דרש"י לשיטתו לקמן (ע"ו). ד"ה כבוש, דדין כבוש כמבושל לענין בליעת איסור בכבוש בחומץ, אבל לדין דקיימא לן (י"ד ק"ה, א') כהרא"ש (פרק בתרא דע"ז, י"א) דאפילו כבוש במים, אם נכבש מעת לעת הוי כמבושל, הוא הדין לענין מרור שנכבש במים מעת לעת אין יוצאין בו. ועיין שולחן ערוך הגר"ז (תע"ג, כ"ט) דהוא הדין בשהה בציר או בחומץ חזק שיעור בכדי שיתן על האור ויתחיל להרתח, אסור. עוד כתב שם ליישב מנהג מקצת ההמון דאין נזהרין מכבישה במים מעת לעת, דיש לחלק בין מרור לשאר איסורים, דבמרור הקפידא על טעם מרור ויש לומר דאין טעמו משתנה אלא על ידי חומץ או ציר.

רמח מתני', ומצטרפין לכזית. כתב הר"ן (י"א, ב') מדפי הרי"ף ד"ה מתני' דהא דלעיל (ל"ה). גבי חמשת מיני דגן שכשרים למצה לא תנא מצטרפין לכזית, היינו משום דפשיטא, אבל הכא כיון דהתורה הקפידה על טעם מרירות, הוה אמינא דטעם של מין אחד מבטל את טעם חברו, קא משמע לן דכיון דכולם מרים מצטרפין. והרש"ש כתב, דאפשר דגבי ה' מיני דגן יהיה משמע דמינים אחרים אינם מצטרפין לכזית דמצה, ובחלה (ג', ז') תנן דהעושה עיסה מחיטים ואורז מצטרפין [ולרוב הפוסקים מצטרפין אפילו לכזית]. ועיין במנחת חינוך (מצוה י', ד') שהסתפק גבי חמשת מיני דגן, ולבסוף הביא את דברי הר"ן דמצטרפין, וכתב, דאינו יודע מנא ליה, עיי"ש. ומסיק דצ"ע להקל במצות עשה דאורייתא, ומסתימת הפוסקים נראה דאין מצטרפין, וצ"ע.

רמט מתני', ויוצאין בקלח שלהם. בהגהות מיימוניות (חמץ ומצה ז', י"ג אות ל') כתבו דרבינו תם דקדק דדוקא בקלח מותר אבל בשורש אין יוצאין, ועיין מגן אברהם (תע"ג, י"ב) שהביא מחלוקת אחרונים מהו הנקרא שורש, דיש אומרים דכל מה שלמטה מן הקרקע הוי שורש, ויש אומרים דדוקא השרשים הקטנים המתפצלין לכאן ולכאן, אבל השורש הגדול שבו עומד הירק הוי קלח ולא שורש.

רנ גמ', ובקשתי לי חבר ולא מצאתי וכשבאתי וכו'. תוס'

תחילתו מתוק וסופו מר. דהירושלמי מקשה הרי חזרת מתוק וכו' ומיישב כל עצמן אין הדבר הדבר תלוי אלא בחזרת, מה חזרת תחילתה מתוק וסופה מר, כך עשו המצריים לאבותינו במצרים וכו'. [ומשמע מהירושלמי דחזרת שכשר למרור הוא מתוק, על כל פנים בתחילתו. אמנם הקרבן העדה שם פירש באופן אחר, ולדבריו חזרת המתוק הוא מיינן אין אחר ואין יוצאין בו, וחזרת סתם הוא מר].

רנז) גמ', א"ל הדרי בני. מבואר דמסקנת הגמ' דודאי מצוה לכתחילה בחזרת. והרמב"ם השמיט דין זה, והבית יוסף (תע"ג) יישב, דהרמב"ם פירש דאין כוונת הגמ' מצוה דוקא בחזרת אלא מצוה נמי בחזרת, דאף על גב דחזרת מתוקה והוה אמינא דהיא גרועה משאר המינים, קא משמע לן דשוה היא, ומפני הטעמים שנאמרו בגמ', וכתב שכן פירש להדיא רבינו ירוחם (נתיב ה' ח"ד ע"ד).

רנח) רש"י ד"ה תחילתה רכה, בתחילה נשתעבדו בהם על ידי שכר וכו'. בירושלמי (בפירקין ה"ה) איתא דתחילתו מתוק שהיה במצרים היינו מה שאמר פרעה ליוסף במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך.

רנט) גמ', מה מצוה מינין הרבה אף מרור מינין הרבה. כתב המהרש"ל דבאמת מכוונים הם, דכשם שבמצוה כשרים חמשת מיני דגן, כך במרור כשרים חמישה מיני ירקות המנויים במשנה. רס) תוס' ד"ה ואימא הירדוף וכו', בפרק וכו' ופ"ה דלא הוי נועם כיון דהוי סם המות לבהמה. התוס' בסוכה (ל"ב:) ד"ה האמת פירשו, דלא הוי דרכי נועם כיון שראשי עליו חדים ועוקצים את הידים, וכתבו דלפירושם ניחא דלא משני הכא משום דרכי נועם, דהא גבי מרור יכול לכותשו, או להסיר עוקצו ולאכול, מה שאין כן גבי נטילת לולב דצריך ליטול כל המינים כדרך גדילתם.

דף ל"ט ע"ב

רסא) גמ', ת"ר אין יוצאין בהן כמושין וכו'. עיין ברנ"א ז' (י"א, ב' מדפי הרי"ף אות ד') דפסק שאין יוצאין בעלין כמושין דהכי מסיק בירושלמי (בפירקין ה"ה). וכן פסקו המגן אברהם (תע"ג, י"ג) והחק יעקב (תע"ג, י"ט), ועיין בנתיב חיים (על מג"א שם) שכתב דהמנהג שיוצאין בכמושין. וכתב ליישב המנהג, דהירושלמי גרס במשנה עצמה יוצאין בכמושין, הלכך כשהביא ברייתא דאין יוצאין בכמושין, לא ניחא ליה לתרץ דהברייתא חולקת על המשנה, הלכך תירץ דמתני' איירי בקלחין והברייתא בעלין. אבל להבבלי דלא גרס במשנה כמושין, איכא שפיר למימר דהברייתא פליגי ואנן קיימא לן דיוצאין. והוכיח כן גם מלשון רב חסדא דאמר בעלין לחין אין יבשין לא, ולא אמר כמושין לא. [והשער הציון (תע"ג, מ"ח) הביא מכמה ראשונים הפוסקים דיוצאין בכמושין].

רסב) גמ', אליבא דרבי עקיבא לא תיבעי לך. לגיורת הרבינו חננאל הספק אליבא דרבי עקיבא, ופשט רבה שכשם שיוצאין במצה שהיא מדאורייתא כך יוצאין במרור שהוא מדרבנן. [וצריך ביאור].

בעירובין (כו', ב' ד"ה ולא מצאתי) פירשו דהא דמתחילה אמר ולא מצאתי ולבסוף אמר שר' אליעזר בן יעקב הודה לדבריו, כוונתו דמתלמידי ר' אליעזר לא מצא. אי נמי כוונתו דלא מצא מי ששמע מר' אליעזר בעצמו.

רנא) [רש"י ד"ה ותנא דבי שמואל. נמי חזרת תנא ברישא וכו', וצריך ביאור מאי טעמא לא פירש דהקושיא מהא דתנא דבי שמואל לא הזכיר כלל מררייתא, (א.ל.). ויש ליישב דעי' בתוס' סוכה (י"ג.) ד"ה מררייתא שהקשו דהתם ובחולין, פי' רש"י מררייתא באופנים אחרים, ולכאורה יש להוכיח מכך דרש"י לא סבר דמררייתא הוא שם של מין מסויים, אלא כל המינים שיש בהם מרירות מיחדת נקראו בשם מררייתא, ואם כן גם המינים האחרים דדבי שמואל היו בעלי תכונה זו ואם כן הזכרו ושפיר פירש].

רנב) רש"י ד"ה ערקבלין, מפרש וכו', אצוותא חרוזיתא הוא סיב גדול ועב וכו'. בעירובין (כ"ו:) פירש"י בד"ה אצוותא, דהוא סיב עב הנכרך סביב הדקל, וחרוזיתא לשון מחרוזת. והקשו עליו בתוס' שם ד"ה אצוותא, דבסוגיין אמרינן דחרחבינא היינו אצוותא דדיקלא. וכתבו דאפשר שהם ב' מינים ושניהם נכרכין סביב הדקל. ורבינו דוד כתב דאצוותא דדיקלא הנזכר בסוגיין הוא המין הנקרא ערקבלין או מין קרוב לו. ורבינו חננאל בעירובין (שם) פירש, דערקבלין הוא מין ירק שכך שמו.

רנג) גמ', ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין. הרי"ף (י"א, ב') הביא יש מפרשים שחזרת הוא הנקרא בלשונם אל קוצעינא. והר"ן (שם) כתב, דודאי אינו כן, דהא הוא מתוק ואין לו שרף, ואנן בעינן שיהיה מר ויהא לו שרף ופניו מכסיפין. וכן כתב מהר"ם חלאוה. והרי"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטו סימנים אלו, והיאור הלכה (תע"ג, ה' ד"ה יקח לענה) עמד בזה. וכתב בשם הבית מאיר, דהא דהשמיטוהו היינו משום שאין אנו בקיאים בסימנים אלו היטב.

רנד) גמ', והא חזרת תנן. פירש רש"י, דהא חזרת שנויה ברישא. וכתבו הגהות מיימוניות (חמץ ומצה ז', י"ג אות כ') דכל המוקדם במשנה מוקדם לאכילה. [אלא שבמשנה שלפנינו תמכא וחרבתנא קודמין לעולשין, אמנם במשנה שבמשניות ובירושלמי וברי"ף ובפירוש המשניות להרמב"ם עולשין קודמין לתמכא וחרבתנא, וכן מבואר בדברי הגהות מיימוניות לענין סדר הקדימה וכן העתיקו בטור ושולחן ערוך (תע"ג, ה'). (וכן משמע גם בגמ' בבבלי בתחילת הסוגיא שהקדימה לפרש עולשין קודם תמכא)]. ועיין בתשב"ץ (סימן צ"ט) שכתב דאם אין לו חזרת יהדר אחר המין הנקרא מרור. דהא רב אחא בריה דרבא חזר אחר מררייתא, ואף דהדר ביה היינו משום דחזרת עדיף, אבל אי ליכא חזרת, מרור עדיף.

רנה) שם, ומהר"ם חלאוה כתב, דיש שפירשו דהא תנן לקמן (ק"ד.) הביאו לפניו מטבל בחזרת.

רנו) גמ', מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה. רש"י פירש דדומה בזה לחזרת שתחילתו רך ובסופו הקלח מתקשה כעץ. אמנם בירושלמי (בפירקין הלכה ה') איתא להדיא דהדמיון הוא דחזרת

חדף היוזמי

מסכת פסחים דף לט - דף מ

כב אב - כג אב התשע"ג

אוכל חמץ, דהמלח מחמיץ את המצה (והאריך בראיות). ומהר"ם חלאוה כתב דמגמ' דידן מוכח דאין מלח מחמיץ דלהכי במשחא ומלחא שרי. וכן כתב הר"ן (י"ב, א' מדפי הרי"ף ד"ה ודאמרינן). אמנם הרא"ש (סימן כ"ד) כתב דמהכא ליכא ראייה, דדוקא מלח בפני עצמו או עם שמן אינו מחמיץ, אבל מלח עם מים ממחר להחמיץ. ובמרדכי שם הביא דשיטת הרשב"ט דמותר למלוח המצה חוץ מיום הראשון. [ומשמע דיום הראשון אסור מטעם מצה עשירה].

רע) שם. הקשה הר"ן (שם ד"ה ותיקא), הא מלח הווי מים, ואם כן כשנתערב עם שמן קיימא לן דמי פירות עם מים ממחרין להחמיץ, ואמאי שרי. ומתוך דהכא איירינן במלח מועט ונשתנה צורתו (דאינו מים ממש) ואין בו כח עם השמן. וכתב דאם היה נותן מלח מרובה אפשר דאסור. [ולפי מה שהבאנו באות הקודמת דדעת הר"ן דמלח אינו מחמיץ היינו טפי ממים, אך ודאי דדינו כמים].

דף מ' ע"א

רעא) גמ', נתבקעו אסורות, לא נתבקעו מותרות, ר' יוסי אומר וכו'. כתב הרא"ש (סימן כ"ה) דמדאמר ר' יוסי שורן בחומץ וחומץ צומתן, מוכח דשעורים שנתבקעו אינם חמץ גמור, אלא קרובים להחמיץ, ולהכי מהניא להו שרייה בחומץ. ועיי"ש הנפקא מינה מזה. וכתב הקרבן נתנאל (אות ע') דהרא"ש למד דרבי יוסי קאי על שעורין מבוקעות, אבל לרש"י שפירש בד"ה שורן דר' יוסי קאי על חייטין נפוחות, איכא למימר דמבוקעות הוו חמץ גמור לכולי עלמא. ורבינו דוד כתב דאי אפשר לפרש דברי ר' יוסי בחייטין מבוקעות דודאי החמיצו ותו לא יועיל החומץ, אך אי אפשר לפרשו באינן מבוקעות דאם כן, איך אמר שמואל דאין הלכה כר' יוסי, הא שמואל גופיה מתיר באינן מבוקעות אפילו בלא חומץ, וכתב דהכי פירושו, ר' יוסי אומר דחייטין שאינן מבוקעות שורן בחומץ ואז אפילו אם נתבקעו אחר כך מותרות, ועל זה קאמר שמואל דאין הלכה כר' יוסי, אלא אם נתבקעו אחר כך, נאסרו.

רעב) גמ', לא מיבעיא חיטים כיון דאית ביה ציריא עיילי בהו מיא וכו'. כתב הר"ן (י"ב, א' מדפי הרי"ף ד"ה ואי לאו) בשם הרא"ה, דהא דאמרינן בשעורין דבדיעבד אם לתת, ולא נתבקעו מותרין, לא נאמר כן בחייטין, דכיון דאית ביה ציריא כמאן דנתבקעו דמי, עיי"ש ראייתו. והר"ן פליג עליה משום דסוגיא דגמ' ריהטא דחיטי קילי טפי, ובודאי דהמותר בשעורין שרי נמי בחייטין.

רעג) גמ', הדר אמר רבא מותר ללתות. כתב הרי"ף (י"ב, א' מדפי הרי"ף) דאף על גב דמדינא מותר ללתות, מכל מקום האידנא שדרו ממתבתא דאין אנו בקיאיין ללתות, הלכך לא שרי לן למילתא.

רעד) גמ', מאי טעמא לא אימא ליה, מהא דאמר וכו' שמואל חייטין של מנחות וכו'. הקשה המהרש"א אדמקשי ליה מהא דהמנחות קרויות סולת אף דאמר שמואל דלא נלתת, הוה ליה למיפרך מעצם דינו דשמואל שאין לותתין מנחות, דמאי גרע מנחות ממצת מצוה דהתיר רבא ללתות. ותירץ, דבודאי רבא פליג אדינא דשמואל וסבר דחייטין של מנחות לותתין אותן, ומשום הכי

רסג) רש"י ד"ה כעין דאורייתא תקון, ואין לו היתר במושבות. הקשה המהרש"א הא קיימינן הכא אליבא דר' יוסי הגלילי ואיהו ממעט לעיל (ל"ז). מעשר שני מעוני לשון אנינות ולא ממושבותיכם. ותירץ, דשיטת רש"י דהא דיליף ר' יוסי הגלילי מאנינות היינו דוקא לזמן נוב וגבעון דליכא למעטיה ממושבותיכם, אבל בזמן בית עולמים ממעט ליה שפיר ממושבותיכם.

רסד) מתני', לא ילעוס אדם חיטין וכו'. עיין שו"ת הרשב"א (חלק א', תפ"ח) שכתב דחייטין שאכלו מהם עכברים מותרים, ולא אמרינן דכיון דנשכו מהם החמיצו, שאילו כן לא מצינו חיטים שהם מותרין בפסח, שאין לך כל מגורה ומגורה שלא יאכלו ממנה העכברים, ועל כרחק דנשיכת העכברים אינה מחמצת. ואפילו אם תאמר שרוק של עכברים מחמיץ, מכל מקום חזינן דעל ידי נשיכתם אין החיטים שנשכו מהם מתבקעים כלל, ובודאי דלא החמיצו. ואפילו באדם כיוצא בו שנושך גרגיר בפיו לא יחמיץ לעולם.

רסה) רש"י ד"ה אבל שפה היא, מורסן וכו' ואף על פי שמים טופחין על בשרה. כתב הרא"ש (סימן כ"א) דאין לפרש דכוונת רש"י למים ממש דאמאי שרי הא ודאי מחמיצין, ועל כרחק דכוונתו למי הזיעה. וטעמא, משום דלחלוחית הזיעה אינה מחמצת. וכתב דאסורה להשתטף במים אחר ששפה מורסן אפילו יבש עד שתעביר כל המורסן מבשרה דאי לאו הכי מי השיטוף יחמיצו אותו, וסיים דמהאי טעמא כתב הר"י ז"ל, דהאידנא אין הנשים בקיאות בכך ויש למנעם מלתת על בשרם אפילו מורסן יבש. אמנם מהמהר"ם חלאוה משמע, דכשיש על בשרה מים ממש מותר, דמים מועטין כאלו אין מחמיצין את המורסן.

רסו) גמ', אלו דברים שאין באין לידי חימוץ וכו' וחלוט שחלטו ברותחין. כתב הרא"ש (סימן כ') בשם רב שרירא גאון ורב האי גאון, דנהגו בבבל לאסור את החלוט, דרבנן קמאי אמרו דלא ידעינן חליטה היכן היא, ולא התירו אלא לחולה שהוקשה חליו על פי הרופאים. וכעין זה כתב הרי"ף (י"ב, א' מדפי הרי"ף). וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות דחליטה היינו שילושו הקמח במים חמים בחוזק הרתיחה, ונהגו העם לאסור בזה והתלמוד התיר אותו.

רסז) גמ', אמר רב פפא והוא דעביד טיף להדי טיף. כתב הר"ן (י"ב, א' מדפי הרי"ף ד"ה דעביד) דהרא"ה פירש בשם הרמב"ן, דהקמח שאנו רואים אותו שרוי במים ודאי אי אפשר להתירו מפני טירוד הדלף, ולא התירו אלא כשיש חלק מהקמח שאינו לח ממים, ועליה אמרינן דאי לא עביד טיף להדיא גם הוא אסור, דדרך הקמח שהוא שואב מן הלחות ודינו כשרוי במים, ובעביד טיף להדי טיף שרי, משום דטירוד הדלף אינו מניח לו לשאוב מהמים. וכתב הר"ן דאינו מחוור.

רסח) שם. כתב הרא"ש (סימן כ"א) דאינו מותר אלא אם אפאו מיד כשיפסוק הדלף.

רסט) גמ', הא דעבדיה במשחא ומילחא וכו'. המרדכי (תקצ"ד) כתב בשם תשובת גאוני לותיר, שכל האוכל מצה מלוחה כאילו

הדרק היוזמי

דף מ' ע"ב

רעט) גמ', **הוא ארבע דחיטי דטבעא וכו'.** הקשה הר"ן (י"ב, ב' מדפי הר"ף ד"ה הדר) דניחוי אנן, אם לא נתבקעו החיטים הרי הן מותרים גם לישראל, ואי נתבקעו אמאי אסור למכרן לנכרי הא ודאי לא חיישינן שיקנה הישראל ממנו, שהרי החיטין מבוקעות לפנינו. וכתב דהרא"ה תירץ (לשיטתו לעיל אות שכח) דחיטין אסורות אפילו כשלא נתבקעו. והר"ן תירץ, דהיו שם מקצת חיטין מבוקעות ולכך אסורות לישראל, ואי אפשר למכרן לנכרי שמא יחזרו וימכרם לישראל ולא אדעתיה שמקצתן מבוקעות. אי נמי חיישינן שמא יטחנם הנכרי וימכרם לישראל. **והרא"ש** (סימן כ"ו) תירץ, בשם רבינו אפרים דדוקא בלתייה אנו מתירין חיטין שלא נתבקעו, דכיון דעסיק בהו לא אתו לידי חימוץ. אבל בארבע דהחיטין מינח נייחי חיישינן לחימוץ אפילו לא נתבקעו. **והיראים** (סימן ש"א) תירץ, דדוקא בלתייה שהם מים מועטין מותר בלא נתבקעו, אבל בספינה שטבעה בנהר כיון דהחיטין במים רבים, אסורין גם בלא ביקוע.

רפ) גמ', **בגד שאבד בו כלאיים וכו'.** הקשו תוס' בנדה (ס"א:): ד"ה בגד, אמאי לא נתבטלו הכלאיים ברוב היתר שבבגד ויהיה מותר לישראל, ותירצו דאין ביטול אלא כשנתערב איסור בהיתר, אבל בכלאיים ששניהם מין היתר והתערובת אסורה, נאסר המרובה כמו המועט, והר"ן (י"ב, ב' מדפי הר"ף בריש העמוד) הקשה, הא בשר בחלב דאיסורם נמי על ידי תערובת, ומכל מקום שייך בהו ביטול, וביאר דשאני בשר בחלב דהתורה אמרה לא תבשל ואין ביטול אלא בנותן טעם.

רפא) גמ', **לא ימכרנו לנכרי.** הקשו תוס' בחולין (צ"ה, א' ד"ה ובנמצא), אמאי חיישינן למוכרו לנכרי שמא ימכרנו לישראל הא מדינא אזלינן בתר רובא, ותירצו דתקנתא בעלמא הוא שעשו חכמים, יעויין שם.

רפב) שם. כתב התרומת הדשן (קע"ח) דדבר שיש בו מחלוקת הפוסקים מותר למכרו לנכרי, דאיכא תרי שמא, שמא לא ימכרנו הנכרי לישראל, ושמא הלכה כמאן דמכשיר באותו דבר. והביא ראיה מהא דאיתא במרדכי בפירקין בשם האור זרוע, דחיטין שנשרו במים ולא נתבקעו ממש דפליגי בהו מר עוקבא ושמואל (בעמוד א'), מותר למכרן לנכרי, דשמא לא ימכרם, ואפילו ימכרם שמא הלכתא כשמואל דשרי. וכתב התרומת הדשן דהטעם משום דכל עיקר איסור המכירה לנכרי מדרבנן (עיין באות הקודמת), ובדרבנן אזלינן בתר המיקל ותלינן שאינו דבר האסור כלל, ואפילו אם עיקר הפלוגתא באותו דבר היא בדאורייתא. וכתב עליו הש"ך (יו"ד נ"ו, נ"א) דבספרי המרדכי שלפנינו ליתא לדין זה. וגם דמהמרדכי אין ראיה דשמא סבירא ליה דעיקר הדין כשמואל דשרי לגמרי אלא דלגבי אכילה מחמירין כמר עוקבא. ועוד דבנדון של המרדכי איכא עוד צד להקל דשמא ימכרנו הנכרי לישראל מעט מעט שיאכלנו קודם הפסח. לכן מסיק הש"ך דלאו כללא הוא בכל האיסורים אלא דוקא היכא שיש כמה צדדין להתיר בלאו הכי בעיקר המחלוקת, יעויין שם.

לא מצי למיפרך אלא מהא דחזינן על כל פנים משמואל דלשון סולת שייך גם על חיטין שלא נלתתו.

רעה) גמ', **דאמר להו להנהו דמהפכי כיפי, כי מהפכיתו הפיכו לשם מצוה.** ופסק הר"ף (י"ב, א' מדפי הר"ף) דבעינן שימור משעת קצירה, וכתב הר"ן (על הר"ף שם) דאין ראיה מהגמ' אלא דצריך שימור קודם לישא, אך כל ששמר שעה אחת קודם הלישה סגי בהכי, ואין צריך שימור משעת קצירה אלא למצוה מן המובחר. **והרא"ש** (סימן כ"ו) כתב דודאי מדינא גם רבא מודה דאין צריך שימור משעת קצירה, ומחמיר על עצמו היה. וכן משמע מדקאמר מר בריה דרבינא מנקטא ליה אימיה בארבי, משמע דרק הוא היה מחמיר ושאר החכמים לא נהגו כן. וכן מדקאמר רב הונא דאין יוצאין בבצקות של נכרים משום דלא שמרן משעת לישא, משמע דאין צריך שימור קודם הלישה. וכתב הרא"ש דבאשכנז וצרפת נהגו לשמרן משעת טחינה שטוחנין בריחיים של מים, וכיון שמקרבין את החיטין למים משמרין אותן מאותה שעה. גם הערוך השלחן (תנ"ג, י"ג) כתב דבמקומות שטוחנין בריחיים של מים צריך מדינא לשמר משעת טחינה. (ועיי"ש עוד בסעיף ט"ו).

רעו) גמ', **כי מהפכיתו הפיכו לשם מצוה.** הגירסא ברי"ף (י"ב, א' מדפי הר"ף) הפיכו לשם מצוה. וכתב הערוך השלחן (תנ"ג, כ') דאיכא נפקא מינה גדולה בין הגירסאות, דלשיטת רש"י בד"ה **שיאכל כזית, והר"ן** והרבה ראשונים ואחרונים דבעינן שימור לשם מצוה, הרי הוא נוהג דוקא במצת המצוה שאוכל כדי לצאת בה ידי חובתו. ועל כן כתב הפרי חדש (תצ"ו), דאכילת מצה שמורה משעת קצירה בשאר ימות הפסח לא הוי אפילו סייג אלא מילתא יתירתא, ואם הורגל בזה ורוצה לשנות אין צריך התרה. אמנם להר"ף דגרס לשם מצוה, צריך לשמור כל מצה ומחמוץ, על כן כל המצות שאוכל בפסח שוין בדין זה. וכתב הערוך השלחן דגם מהרמב"ם (חמץ ומצה ה', ח') מוכח דסבר כהר"ף בזה. ומהאי טעמא השמיטו הר"ף והרמב"ם דינא דרב הונא דבצקות של נכרים אדם ממלא כרסו מהם.

רעז) רש"י ד"ה לאבא, רבה. הכי קרי ליה לשון רבנות. המלא הרועים ציין לרשב"ם בבבא בתרא (ע"ד). ד"ה כל אבא שכתב דרבה הוא קיצור מרבי אבא, וכן הוא באגרת רב שרירא גאון.

רעח) רש"י ד"ה בצקות של נכרים, שמכיר בהן שלא החמיצו וכו'. הקשה הר"ן (י"ב, א' מדפי הר"ף ד"ה ומיהו) אמאי לא ניחוש שמא עירב בה הנכרי שאור כדרך שהנחתומין עושין. וכתב דלפיכך נראה כפירוש רבינו חננאל דמייירי שהנכרי לש את הבצק בפני הישראל, וראה הישראל שלשה במים שלנו ולא עירב בה שאור, והרי היא שמורה מחימוץ כהלכתה, אלא שלא נעשה בה שימור לשם מצוה. **והרא"ש** (סימן כ"ו) כתב, דאי כרבינו חננאל הוי ליה למימר קמח של נכרים שלשו בפנינו. אלא ודאי כרש"י, וכיון דאין אנו רואין לא שיאור ולא סידוק אין צריכים לחוש שמא נילוש בשיאור. (ולענין מים שלנו עיין ברש"י לקמן (מ"ב). ד"ה היכא דאיתמר.

הדרק היוזמי

החרדל אפילו לתנא קמא יאכל מיד, אם כן אסור להשהותו, ומדוייק ברש"י לפנינו דחוק החרדל רק מעכב את החימוץ, ואין מניחה מהר להחמיץ. (י.ס.).

דף מ"א ע"א

רפט) גמ', אין לי אלא מים שאר משקין מנין, ת"ל ובשל מבושל מכל מקום. הקשה הרא"ם (שמות י"ב, ט) אי הכי לא לכתוב קרא לא במים ולא ובשל, אלא אל תאכלו ממנו נא ומבושל, ויהא משמע בין במים ובין בשאר משקין, ותירץ, דאילו היה כתוב כך היה בכלל זה גם צלי, משום דצלי נמי קרוי בישול, ואתא מים לאפוקי צלי, וממילא איצטריך נמי "ובשל". וכתב המהרש"א דתירוצו דחוק, דכיון דמצוותו בצלי כדמפורש בתריה כי אם צלי אש, היכי סלקא דעתך לומר דגם צלי בכלל מבושל. וכתב דהא דכתב רחמנא במים אורחא דקרא הוא, וממילא איצטריך ובשל, ועוד דבלאו הכי איצטריך ריבויא דבשל מבושל לאסור צלי קדר.

רצ) גמ', ורבנן האי בשל מבושל מאי עבדי להו, מבעי ליה לכדתניא וכו'. היינו דלרבי ליכא רבוי לצלאו ואחר כך בשלו. והרמב"ם (קרבן פסח ח', ח) פסק כרבי דמחייב בצלי קדר. ופסק כרבנן דצלאו ואחר כך בשלו חייב. והקשה הכסף משנה דדבריו סתרי אהדדי. ותירץ, דהרמב"ם סבירא ליה דרבנן נמי מחייבי בצלי קדר, והא דאמרין איכא בינייהו צלי קדר, היינו דמקל וחומר ליכא למילף צלי קדר, אבל מבשל מבושל ודאי משתמע שפיר. והלחם משנה תירץ דלרמב"ם הוקשה קושיית תוס' ד"ה אמר רב כהנא, ואם כן מוכח דרבנן סברי כר' מאיר, וכיון דאין הלכה כר' מאיר לגבי ר' יוסי, ממילא הלכה כרבי ולא כרבנן, וחייב בצלי קדר. והא דחייב נמי בצלאו ואחר כך בשלו היינו מסברא, כמו במצה דסבר ר' יוסי דהבישול מבטל האפיה. ומהר"י קורקוס כתב דפסק כרבי (עיי"ש טעמו), ורבי משמע ליה מבשל מבושל לחייב נמי בצלאו ואחר כך בשלו.

רצא) גמ', צלאו ואחר כך בשלו הא צלי אש הוא וכו' הא מני ר' יוסי היא. כתב היראים (רע"ד. דף קל"ד, ב) דכיון דמבואר כאן דבישול מבטל הצליה שלפניו הוא הדין לענין שבת אף דאין בישול אחר בישול, יש בשול אחר צליה, שואסור לבשל את הצלוי, והוא הדין דיש צליה אחר בשול. והקשה עליו הראבי"ה (קצ"ז) הא איתא בברכות (ל"ח:): דלא אמר ר' יוסי דבישול מבטל האפיה שלפניו אלא גבי מצה דבעינן טעם מצה וליכא, אבל ירקות ששלקן אין הבישול מבטל טעמן, וברכתן בורא פרי האדמה, דהיינו דהווי דין מיוחד במצה. והב"ח (שי"ח) כתב דעל מנת ליישב קושיית הראבי"ה הביא היראים גם הא דצלאו ואחר כך בשלו חייב ומוקמינן ליה כר' יוסי, ועל כרחך דר' יוסי לא מיירי דוקא במצה אלא בכל בישול אחר אפיה וצליה. והט"ז (שי"ח, ו) כתב ליישב קושיית הראבי"ה, דדוקא גבי מצה ודמי לה שהנידון אם מבושלת או אפויה, קאמר ר' יוסי דהבשול מבטל האפיה וליכא טעם אפיה. אבל לענין שלקות לא קאמר ר' יוסי דעל ידי הבישול יתבטל טעם הירק עצמו ונשאר ברכתו בורא פרי האדמה.

רפג) גמ', לזבנינהו קבא קבא כי היכי דכליא קמי פסחא. הקשה בספר המכתם דאי מיירי שמודיעו שהוא חמץ אמאי אסור למכור לו אפילו הרבה, וכי נחשדו ישראל לאכול חמץ בפסח. ואי באינו מודיעו אפילו קבא נמי לא שמא ישנהו עד אחר הפסח. וכתב דמוכח מזה כהגירסא לזבנינהו קבא קבא לגויים. דאם ימכור לישראל יודיעו ומותר אפילו טובא. וברוצה למוכרו לגויים לא מהני להו הודעה ולכן לא התירו אלא מעט מעט ותו לא חששו.

רפד) תוס' ד"ה אבל עושהו וכו', וא"ת והא איכא לועג לרש. הר"ן (י"ב, ב' מדפי הרי"ף ד"ה אבל) תירץ, דבבגד של כלאיים אין הדבר ניכר ומתפרסם כטלית בלא ציצית, הלכך לא שייך לועג לרש. ועוד דחיים נמי מותרים ללבוש בגד כלאיים כשאינם מתחממים בהם, ואינם מכוונים בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, והמתים אינם מכוונים להנאתם ואינם נהנין או מתחממין בהן.

רפה) בא"ד, ואנו מפטירין השמים כסאי וכן הוא בפסיקתא. תוס' במגילה (ל"א:): ד"ה ראש חדש כתבו, דאנו מפטירין בירמיה "שמעו דבר ה'" על פי הפסיקתא. וכתב המהרש"א דאין זו סתירה, דבפסיקתא מבואר דבשבת שקודם תשעה באב קורין "חזון", וממילא אי אפשר לקרותו בשבת הקודמת. הלכך ברוב שנים קוראים בשבת זו [שקודם "שבת חזון"] שמעו דבר ה' וכמו שכתבו תוס' במגילה, והוא על פי הפסיקתא, וכשחל ראש חדש אב בשבת דבעינן להפטיר מעין פרשת ראש חודש, על כרחנו אנו קורין השמים כסאי, וגם זה מחמת דברי הפסיקתא שאין קורין אז חזון. ובהגהות בן אריה הוסיף, דלולי הפסיקתא היתה הפטרת חזון יכולה להתאים לשבת ראש חודש אב משום שנזכר בה ראש חודש בפסוק חדשיכם ומועדיכם וגו'.

רפו) גמ', רבא גופא מחו לה קיורא בחסיסי. רש"י פירש קמחא דאבשונא, ותוס' בד"ה רבא מחו ליה, פירשו בשם הערוך קמח של עדשים. והרי"ף (י"ב, ב' מדפי הרי"ף) פירש דהיא מצה אפויה שטוחנין אותה ומבשלין אותה במים ומוללין בה את הקדרות. וכתב רבינו דוד, דלדברי הרי"ף הא דאמר רבא דאי אפשר להתיר דבר זה במקום דשכיחי עבדי, הגם שבמצה אפויה ליכא שום סרך איסור, מכל מקום חיישינן שיתחלף להו קמח מצה בקמח סתם שאינו אפוי.

רפז) בתוס' ד"ה רבא מחו ליה וכו' בסוה"ד, דאין דרכם לבא לידי חימוץ כל כך. כתב המהרש"א דלשון הרא"ש (סימן כ"ח) מדוקדק יותר, שכתב דקמח של עדשים אינו בא לידי חימוץ כלל. וקא משמע לן דלא חיישינן דילמא אתי לאחלופי בשאר קמח.

רפח) גמ', מחלוקת לתוך החרדל אבל לתוך החרוסת דברי הכל ישרף מיד. כתב המהר"ם חלאוה בשם הירושלמי (בפירקין הלכה ז, עיי"ש) דהטעם דלתוך חרוסת חמיר מלתוך חרדל משום שחרדל אין שוהין באכילתו דמפיג טעמא הלכך לא חיישינן שיחמיץ בינתיים, אבל חרוסת שוהין באכילתה וחישינן שיחמיץ. והביא מה שפירש רש"י דמשום חוק החרדל אינו מניחה מהר להחמיץ, וכתב דנפקא מינה בין הפירושים, דלדעת רש"י מותר להשהותו בחרדל. נודבריו צרכים עיון, דהא בגמ' מבואר דלתוך

ובשל מבושל במים כי אם צלי אש. והשיג עליו הרמב"ן, דאם כן היה לו לומר דאינו לוקה כלל, דהא על לאו שבכללות אין לוקין אפילו אחת, ובפרט דהלכה בכל מקום כאיכא דאמרי, והכא להאיכא דאמרי לא לקי אפילו חדא. וכתב דיש כמה אופנים של לאו שבכללות. א. לאו אחד הכולל כמה עניינים נפרדים ושונים. ובכהאי גוונא לכולי עלמא אין לוקין. ב. לאו אחד הפורט דברים רבים באותו ענין [כגון כל שאור וכל דבש לא תקטירון]. דהדין הוא דלוקה מלקות אחת על כולם, כיון דהלאו הוא אחד ורק פרטיו רבים. ג. לאו הכולל דברים רבים באותו ענין, וחזר הכתוב ופרט בפירוש באותו הלאו פרטים מתוך הכלל, כגון לא תאכלו ממנו כי אם צלי אש, הכולל שלא יאכל נא או מבושל, ופרט נמי הכתוב בפירוש בלאו זה דלא תאכלו ממנו נא ובשל מבושל. ובכהאי גוונא לכולי עלמא מדחזר הכתוב ופרט את הפרטים לוקה על כל אחד מהפרטים בפני עצמו, ולכולי עלמא האוכל נא ומבושל לוקה שתיים. והא דפליגי אביי ורבא בסוגיין, היינו אי לוקה נמי על הלאו הכללי דהיינו לא תאכלו כי אם צלי אש, דלרבא לוקה, דבמה שנפרטו הפרטים לא נגרע כוחו של הכלל דהיה ביה מלקות לולי הפירוט, ולאביי אינו לוקה. ובטעמו נאמרו שתי לשונות. יש אומרים דטעמיה דאביי, דאי אפשר ללקות שתי מלקות על הכלל והפרט של אותו לאו עצמו, ויש אומרים דטעמיה מפני שיש חסרון מסויים בלאו זה והדומה לו, כי אינו מפרש האיטור אלא מזוהיר שלא לשנות מהמותר, לא תאכלו כי אם צלי אש. והנפקא מינה בין הלשונות אי יעבור על הכלל בלי לעבור על הפרטים, דללישנא קמא לוקה וללישנא בתרא לא. והיכי תימצי זו לא משכחת בפסח, אלא בנוזר דלאו ידידה נמי שייך למיין של לאו שבכללות, וגוונא דאכל עלים ולולבים דעבר על הכלל ולא על הפרטים.

רצח גמ', ת"ר אכל כזית נא מבעוד יום פטור. בסוף העמוד מבואר דהאוכל כזית צלי מבעוד יום עבר על לאו הבא מכלל עשה, דואכלו את הבשר בלילה הזה, בלילה אין ביום לא. וכתב הראש יוסף דהאוכל כזית נא מבעוד יום לא עבר על לאו הבא מכלל עשה, דדוקא בצלי אש נאמר ואכלו בלילה הזה, והוכיח ממשמעות הרמב"ם (קרבן פסח ח' ד"ה) דבאוכל צלי ביום כתב דעובר אעשה, ובאוכל נא מבעוד יום כתב דאינו לוקה ולא הזכיר עשה, והא דתניא הכא פטור דמשמע דעל כל פנים אסור, היינו מצד איסור הפסד קדשים.

רצט גמ', רבי אומר אקרא אני בשל וכו' בשלו מבעוד יום מנין. פירש"י דהוה אמינא דאינו חייב אלא כשבשלו משחשיכה שהוא עיקר זמנו. הקשה המהרש"א הא הלילה עיקר זמנו דוקא לענין אכילה, אבל לצליה זמנו גם מבעוד יום ומהיכא תיסק אדעתין לפטור המבשל מבעוד יום. עוד הקשה דאי כרש"י אם כן נא דלא כפל ביה קרא נימא דלא לתחייב אלא כשעשאו נא משחשיכה, וזה לא מצינו. וכתב דלולי פירש"י נראה, דרבי קאי אדלעיל באוכל מבושל מבעוד יום דלתנא דברייתא דלעיל פטור, ולמד רבי מבשל מבושל דחייב. וסיים דכן הוא להדיא במכילתא (פרשה ו') דרבי מחייב על אכילת מבושל ונא מבעוד יום מהאי קרא.

רצב) והפרי מגדים (שי"ח אשל אברהם י"ז) העיר דבברייתא מבואר דבין בישלו ואחר כך צלאו ובין צלאו ואחר כך בשלו חייב על אכילתו משום מבושל, ואי בישול מבטל הצליה, הוא הדין דצליה מבטלת הבישול, ואם כן בשלו ואחר כך צלאו הוי צלי ואמאי חייב, אלא על כרחך דהפעולה האחרונה הנעשית בו מוסיפה על הראשונה ואינה מבטלת אותה לגמרי, ולכך בתרוייהו הוי צלוי. ואם כן בגוונא דבישל בערב שבת ואחר כך צלאו, דהוי מבושל וצלוי, אין בישול אחר בישול לחזור ולבשלו בשבת, משום דהבישול הראשון לא נתבטל. והביאור הלכה (שי"ח, ה' ד"ה יש מי שאומר) כתב דאין דבריו מוכרחים, דנהי דמוכח דלא נתבטל שם הראשון, הרי שם השני בודאי קיים ושפיר יש לומר דמקרי עתה בשול אחר צלי, וכתב דמכל מקום נראה לו מסברא דבבישל ואחר כך צלה, מותר להניחו בשבת בתנור דמקרי צלי אחר צלי משום דהפעולה האחרונה ניכרת בו יותר.

רצג) תוס' ד"ה אין מבשלין וכו', תימה למה שנאו כאן וכו'. ותירץ המהר"ם חלאוה, דנשנה כאן כדי לומר אבל סכין ומטבילין אותו בהן, דהיינו גם בחרוסת וחרדל שנשנו ברישא. [והרש"ש כיון לדבריו]. ורבינו דוד פירש, דכיון דפירש לעיל כמה דברים אסורים שיש בהם אופן היתר, ולא גזרינן אטו האסור, כגון בדרף (ל"ט): אין שורין את המורסן במים אבל חולטין, האשה לא תשרה את המורסן אבל שפה וכו'. הלכך אחר שסיים ענין המשנה הקודמת הוסיף כאן עוד היתר הבא מכלל איסור ולא גזרינן ביה, דהיינו אין מבשלין את הפסח אבל סכין וכו'. וכן דרך התנאים.

רצד) תוס' ד"ה אבל וכו', פ"ה וכו' דבלילתו עבה לא נפיק מתורת לחם. המהרש"א העיר דאם אבד ליה התוריתא דנהמא ודאי נפיק מתורת לחם כמבואר בתוס' לעיל (ל"ז): ד"ה דכ"ע. וכתב דמשמע לתוס' דמבושל שלא נימוח דקאמר ר' יוסי היינו דאכתי איכא עליה תוריתא דנהמא. [וצ"ע הא אדרבא כיון דתלוי באיכא עליה תוריתא דנהמא מוכח דשייך שיהיה מבושל ולא יאבד את תורת הלחם, ומי הכריח לומר דמבושל מאבדון].

רצה) גמ', נא ומבושל אמרתי לך ולא שצלאו כל צרכו. הקשה המהרש"א אכתי יהא אסור צלאו כל צרכו מ - "כי אם צלי אש", דומיא דחי לקמן בגמ', דאף שאינו נכלל בנא ומבושל, מכל מקום נאסר מכי אם צלי אש, וסיים ויש ליישב.

רצו) גמ', פסח שבשלו בחמי טבריא. החשק שלמה והמהרש"ם ביארו דאף דאין הפסח יכול להגיע לחמי טבריא דנפסל ביוצא. ואין חמי טבריא יכולים להגיע לירושלים אלא בכלי שני, ובודאי נצטננו, מכל מקום משכחת לה בזמן היתר במות, כשהקריבו את הפסח בנוב וגבעון, דקדשים קלים נאכלים בכל ערי ישראל.

דף מ"א ע"ב

רצז) גמ', אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות. הרמב"ם בספר המצוות (שרש ט') כתב דכיון דקיימא לן דאין לוקין על לאו שבכללות, האוכל מהפסח מבושל או נא, או שאכל נא ומבושל, בכל אופן לוקה אחת דהכל הוא מצוה אחת דאל תאכלו ממנו נא

בתחילת הלילה כדי שהמים ילנו כל הלילה, או דסגי ששאבם סמוך לעמוד השחר, דדעת רש"י דבעינן שיצטננו כל הלילה, וכן דעת הרשב"א (בתשובה ח"א סימן קכ"ה), ודעת הרא"ה דסגי ששאבם סמוך לעמוד השחר, וביאור הסברא בזה כתב הסמ"ק (סימן רכ"ב) בשם רבינו יחיאל דסמוך לעמוד השחר הוא עיקר הצינה וסגי במה שמצטנן אז. (ועיין באות הקודמת)

ססא) הרא"ש (שם) מביא מתשובת רש"י, דמשום דהטעם להצריך לינה הוא משום שהמעיינות חמין, ובנהרות לא שייך טעם זה, ממילא מי נהרות לא ליבעו לינה, אלא שחז"ל הצריכו לינה, לפי שחשו לרוב עיירות דאית להו רק בורות ובארות, ומיהו אין לפרוץ גדר של ראשונים, עכ"ל. והתשב"ץ (ח"ב סימן פ"ז) כתב הטעם דגם מי נהרות בעו לינה משום שחום השמש מכה עליהם ביום ונתחממו מעט. ובשבלי הלקט (סימן תנ"ה) כתב, דאפשר שהשמש מחממת כל הקרקע עם הנהרות.

ססב) גמ', דרשה רב מתנה בפפוניא וכו'. הקשה השפת אמת מה בא מעשה זה ללמדנו. ותירץ דקא משמע לן שהאומר דברי תורה לפני עמי הארץ צריך לפרש היטב שלא יטעו, (עיין סנהדרין דף ה.). והבית יוסף (סימן תנ"ה) כתב דהאי מעשה הוי בפסח ודרש להם שמכאן ולהבא ילושו במים שלנו, ושמעינן מהא דמה שלשו במים שלא לנו עד עתה לא נאסר בדיעבד, דהא לא דרש להם שלא יאכלו מה שבביתם אלא רק מכאן ולהבא (ועיין בדבריו).

ססג) גמ', אשה לא תלוש בחמה. ביומא (כח:) מבואר דאפי' ביום המעונן אסור ללוש במקום שיש שמש אילו לא היה עננים, ואפי' במקום שהיה מוצל גם אילו לא היו עננים, ביום המעונן אסור, דיומא דעיבא כוליה שמשא. וכתב הריטב"א דהדעת מכרעת שבמקום שאי אפשר לראות ממנו כלל את פני השמש ביום שאינו מעונן, שרי ללוש שם אפילו ביום המעונן.

ססד) גמ', ולא במים הגרופין מן המוליאר. הרי"ף (יב: מדפי ברי"ף) לא גריס "מן המוליאר", ומפרש דמים גרופין היינו מים שלא לנו, ופירוש "מים גרופין" היינו מים שאובים. וכתב רבינו דוד שהראשונים נחלקו עליו, לפי שלא ידעו טעמו למה קורא למים שנשאבו ביום "גרופין", ופירש דנקראים גרופים לרמז טעם האיסור במים שלא לנו, דאסורים לפי שבשעת השאיבה הם נעים ואנו חוששים שנתחממו ע"י תנועתם. עוד הביא שיש שפירשו דמים גרופים היינו מים שנשברים בסלעים ובגלגל הריחיים, שפעולה זו מחממתן, וכתב שלדבריהם וכן לפירוש רש"י שפירש דהם מים החמים מחמת שוליו של דוד מנחושת, יש לדייק דרבא מכשיר שלא לנו, מדלא הזכיר פסול זה שהוא מיוחד טפי מהפסולים האחרים, ואי אפשר לומר דרבא פליג אדרב יהודה, ועל כן צריך לפרש כהרי"ף. ורבינו חננאל פירש, דגרופין היינו מושכין, מלשון "נחל קישון גרפם", וביאר בהגהות מיימוני (פ"ה מהל' חמץ ומצה הלכה כ') דכוונתו כהרי"ף, דהיינו מים שנשאבו בו ביום ונמשכו בשאיבתן.

ססה) גמ', ולא תגביה ידה מן התנור. פירש רש"י שתהא עוסקת בבצק כל שעה, והקשה הר"ן דלפי זה הוה ליה למימר לא תגביה

(ש) תוס' ד"ה שאין ת"ל וכו', אף על גב וכו' היינו משום דסמכיה לנא ומבושל. כתב המהר"ם, דכוונתם כיון דנפקא לן מלקות רק מסמיכות ולא מיתור, הכי נמי יכול לסמוך לה הפסוק צלי אש ומצות וגו' ולא היה צריך למכתב כי אם צלי אש כלל.

שא) גמ', בלילה אין ביום לא, האי לאו הבא מכלל עשה הוא. עיין ערוך לנר (יבמות נ"ד: ד"ה מכלל עשה עשה) שתמה אמאי דייקין דביום לא והוי לאו הבא מכלל עשה, ולא אמרינן הא ביום רשות. וכמו דבשאר מצוות עשה שקבוע להם זמן לא אמרינן הא אם עשאו קודם זמנו יעבור בלאו הבא מכלל עשה, כגון במצה דכתיב בה בערב תאכלו מצות, ונאמר הא האוכלה בערב הפסח יעבור בלאו הבא מכלל עשה. וצידד לתרץ, דכיון דהמדובר כאן הוא על דבר מסוים, דהיינו בשר הפסח שאפשר לאוכלו או בזמנו או שלא בזמנו, דייקין דהאכלו קודם זמנו עבר על לאו הבא מכלל עשה, אבל בשאר מצוות דאם יקיימן קודם זמנן אין בזה סתירה לקיום המצוה בזמנו, לא דייקין דקודם זמנו יעבור על איסור, אלא דשוב הקשה על זה מכמה מקומות והניח בצ"ע. [ולכאורה אין חילוק מובן דגם בפסח אין סתירה אם יאכל כזית בערב פסח לאכילת כזית בלילה, ושמה כוונתו דעובר דווקא בקבע עצמו לאכול בערב הפסח].

דף מ"ב ע"א

שנח) גמ', מי תשמישו וכו' ישפכו מפני שהן מחמיצין. הריטב"א (סוף דף מא:) כתב דישפכו לאלתר לפי שהם מתחממין מחום הידיים.

שנט) גמ', אשה לא תלוש אלא במים שלנו. פירש רש"י לפי שבימי ניסן השמש מחממת את המעינות לפי שהולכת בשיפולו של רקיע. וכתב הקרבן נתנאל אות (ל) בשם הרא"מ הטעם, דבין ביום ובין בלילה המעינות חמים, אף דלפי דעה זו שהיא דעת חכמי ישראל לקמן (צד:), ביום החמה מהלכת מעל עובי הרקיע, (ותמה הקרבן נתנאל איך אפשר לומר שאם החמה מהלכת במרחק כה רב (מהלך ת"ק שנה) עדיין מתחממים המעינות גם בלילה). וכתב הרא"ש (סימן ל') בשם אבי העזרי דלפי זה השואב בבוקר ומניחן עד הערב שפיר דמי, דנצטננו כיון שאינם במעין המחממן. ודעת המאירי דבכהאי גוונא לא מהני, דשמה הלינה מהניא לצנן המים דוקא בצירוף קרירות הלילה. אבל דעת הר"א ממיץ, הובאו דבריו ברא"ש (שם), שהוא לפי שבלילה השמש מהלכת תחת הקרקע, כדעת חכמי אומות העולם (שהסיקה הגמ' שם כמותם), ולפי זה כתב הרא"ש שהשואבן בתחילת הלילה מותרין מיד [דהא נצטננו כל היום], ואסור לשואבן לאחר תחילת הלילה [דהא התחילו להתחמם], והקרבן נתנאל אות (פ) הביא מהר"א מזרחי, דלשיטה זו אסור לשאוב מבעוד יום כיון שלא נצטננו מספיק, והקשה עליו הבית יוסף דלשיטתיה מה זה תלוי בלינת המים הרי הכל תלוי מתי נשאבו, ולכן חלק עליו וסבירא ליה דאף להר"א ממיץ אם עבר לילה אחת עליהם מותר ללוש ביום עיין שם.

סס) הריטב"א כתב דנחלקו הראשונים האם בעינן שישאב סמוך

ישרף, ומבואר דחמץ נוקשה טעון שריפה, ומתניתין דמדברת נמי בחמץ נוקשה, ולרש"י ניחא דבעי שריפה משום דעובר עליו בבל יראה, והוא לשיטתו **לעיל** (ב). דטעמא דבדיקה כדי שלא יעבור בבל יראה (ועיין באותיות הבאות).

(ב) **תוס'** ד"ה **ואלו וכו'**, פ"ה וכו' ואין נראה לר"ת דמשמע דכל הנך וכו'. כתב **רבינו דוד**, דהמשנה מדברת בב' מיני חמץ, חמץ נוקשה, וחמץ על ידי תערובת. ולענין חמץ על ידי תערובת ליכא קושיא על רש"י, דוודאי כיון שהחמץ לא נתבטל עובר עליו, והא דבעינן פסוק לרבוויי, היינו לענין ללקות על אכילת כזית מן התערובת, דאמרינן היתר מצטרף לאיסור, אמנם אחמץ נוקשה קשיא, מהיכי תיתי דאית ביה בל יראה, דדוקא לענין איסור אכילה מצינו שנתרבה מכל מחמצת. ותירץ, דכיון דשמעינן **לעיל** (ה). דהוקש השבתת שאור לאכילת חמץ, אם כן כיון שנתרבה חמץ נוקשה לאיסור אכילה, ממילא חל עליו גם כן דין השבתה, אמנם חזר והקשה דמסתברא דהאי הקישא קאי על חמץ שיש כרת על אכילתו, דעליו נתחדש שעובר בבל יראה, אבל על חמץ נוקשה דעובר בלאו וליכא כרת לא הוקש. דהא בהאי קרא דהקישא כתיב כרת. וכן כתבו **התוס'**. **לעיל** (ה). ד"ה **דהא**. וכן חזינן דנפסק **בשלחן ערוך** (סימן תמ"ב ס"א) דתערובת חמץ עוברים עליו בבל יראה, ובסימן תמ"ז (סי"ב) פסק דחמץ נוקשה אין עוברין עליו בבל יראה, ואחר הפסח מותר בהנאה.

(ג) **בא"ד**. ונראה לר"ת וכו' אבל בל יראה ליכא. כתב **הרא"ש** (סימן א') דלענין חיוב בדיקה וביעור הדבר תלוי בשני הטעמים שכתבו **התוס'** בריש מכילתין (ב). ד"ה **אור לארבעה עשר**, בחיוב הבדיקה, דאי טעם הבדיקה שלא יבוא לאכלו, כל הני דאסורין באכילה צריך לבערם מדרבנן, אבל להך פירושא דטעם הבדיקה לפי שהחמירה התורה לעבור עליו בבל יראה, החמירו חז"ל דלא סגי בביטול, הני דליתא בהו בל יראה, אין צריך לבערם. והקשה **הקרבן נתנאל** (אות ט') איך אפשר לומר דחמץ נוקשה אינו צריך לבערו, הא להדיא איתא לקמן (מג. ומח:): דשיאור דהיינו חמץ נוקשה, ישרף, ועל כרחך דעובר עליו בבל יראה. ותירץ, דאין עובר בבל יראה, ומה שצריך לשורפו היינו משום דמיירי ביום טוב שאי אפשר להשלים אפיתו, וכיון שאסור באכילה על כרחך יהיה בסופו חמץ גמור ומשום הכי צריך לשורפו מיד. וביאר **החזון איש** (קט"ז אות ו' ד"ה ובספר) דאינו יכול לבטלו כיון דמדרבנן אינו שלו. אבל הקשה מאי טעמא ישרף הא כיון דאינו חמץ מן התורה ליכא מצות שריפה אפילו לרבי יהודה ויכול לפררו ולזרותו לרוח, ועוד מאי טעמא לא יאפנו על מנת שלא יחמץ דמה לי שריפה ומה לי אפיה, ולכן כתב **החזון איש** דכוונת **הרא"ש** שאין צריך לבדוק אחריו דוקא אי ביטלו לחמץ.

דף מ"ב ע"ב

(ד) **גמ'**, חומץ האדומי דשרו ביה שערי. עיין **תוס'** **לעיל** (לה:): ד"ה ומי פירות דאיירנן הכא דשרו השעורים במים קודם שמישמן. החומץ, דאי לאו הכי הא מי פירות אין מחמיצין.

ידה מן העיסה. ופירש דהיינו שאסור לה להתעסק בדבר אחר שאינו מענין האפיה, שמא תשכח ותשהה את העיסה יותר מן הזמן המותר. ומשום הכי נקטה הגמ' לישנא ד"מן התנור", דשרי לה לעזוב את העיסה ולהתעסק בהיסק התנור, דזה חלק מעסק האפיה ולא חיישינן שתשכח ותשהה את העיסה. ונודעת רש"י יש להעיר, **דלקמן** (מו). איתא דרך אם מניח העיסה כשיעור מיל מחמצת, ונראה דביאר הסוגיא על פי מה שכתב **הרא"ש בהלכות פסחים** (נמצא אחרי **הרא"ש**), דהשיעור מיל היינו דוקא בעיסה שלא נתעסקו בה כלל, אבל אם נתעסק בעיסה רגע אחד, כיון שיגביה ידו רגע אחד מיד יחמיץ. (י.צ.ב.). ועוד יש לומר בדעת רש"י דאיירינן בלשה ליד התנור ומחמת חום התנור בעינן עיסוק תמידין. והחזון איש (סימן קכ"א ס"ק ט"ז) כתב, שאין כוונת **הרא"ש** שמיד נעשה חמץ, אלא שמתחיל להחמיץ והוי רק לכתחילה שלא יעשה כן. והביאור הלכה (סימן תנ"ט סוף ד"ה ואחר) כתב דאפשר שהרא"ש מיירי רק כשהבצק חם. ובשולחן ערוך (תנ"ט ס"ב) פסק כרש"י. וכתב **המשנה ברורה** (שם סק"ב בשם אחרונים) דעסק מיקרי שלש אותה ומגלגלה בעץ וכהאי גוונא, ולא מהני שדוחקה ובוטט בה בעץ במקום אחד.

סו' גמ', וצריכה שני כלים אחד שמקטפת בו ואחד שמצננת בו את ידיה. כתב **רבינו דוד** שיש לפרש הגמ' בשני אופנים, הא' שצריכה לצנן ידיה כדי שלא תחמיץ העיסה מחום הידיים, ועל זה אמרו שלא תקטף במים שציננה בהם לפי שהם חמים. ועוד יש לפרש שאין צריכה לצנן ידיה, דלא חיישינן שתחמיץ העיסה מחום ידיה עצמה, ודוקא היכא שמקטפת העיסה במים צריכה לצנן ידיה, כיון שהמים שמקטפת בהם יתחממו מחום הידיים (אם לא תצנננו) ויחמיצו את העיסה. ודעת **הרמב"ם** (בהל' חמץ ומצה פ"ה הל' י"ב) שדוקא אם האשה הלשה היא האופה צריכה לצנן ידיה לפני שממשיכה ללוש, כי ידיה מתחממים מחום התנור. והטור (סימן תנ"ט) הקשה עליו דבגמ' לא נזכר דמיירי באופה. והר"ח פירש דהקיסוף נעשה בתנור עצמו, דהיינו שחום התנור הוא הגורם לידיים להתחמם.

סו' גמ', עברה ולשה מהו. פירש רש"י, בחמין. וכתב **הרא"ש** (סימן ל"א) דלאו דווקא מים חמין, אלא על כל הני דאיירינן בהו איירי. עוד כתב **הרא"ש** (שם) בשם **אבי העזרי** דדווקא בלשה במזיד אסור, אבל לשה בשוגג בכל הני, שריא. וכתב דמלשון רש"י משמע דאפילו בשוגג אסור, דפירש דאסור משום דקרובה למזיד הוא, משמע דעשתה בשוגג. עוד הביא **הרא"ש** שם דנחלקו רש"י ובעל העיטור האם כל הני פסולי פוסלים רק בשימור של המצה, ופסולים רק למצת מצוה אבל מותרים באכילה, וזהו דעת בעל העיטור, או דאסורים ג"כ באכילה, וזהו דעת רש"י. (ד"ה היכא דאיתמר).

פרק אלו עוברין

(א) מתני', ברש"י ואלו עוברין. בבל יראה, לקמן (מג.) תניא שיאור

הדרק היוזמי

המאור ולא תירצו כן. ואם כן קשיא עליהו אמאי נקט שמשירות אותו לבנות עניים. ופירש המהרש"א, דיש לומר דטיפולן של בנות עשירים עושין רק מסולת לבדה והווי חמץ גמור, וכשמשירות אותו לבנות עניים הן מערבות בזה סיד, והווי חמץ ע"י תערובת, ולתנא קמא רק מה שטופלות פניהן של מעלה, ולר"א אף של מטה.

(ו) תוס' ד"ה טיפולן. וא"ת א"כ היינו תכשיטי נשים. (עיין באות הקודמת), והראב"ד (שם בהשגותיו על) כתב, דר' אליעזר לא אתי לחלוק, אלא להזהיר על תכשיטי נשים, כמבואר בגמ' לקמן (מג). דכל הני דמתניתין אתו כדי שיהא בקי בשמותן, וידע להזהר מהם.

דף מ"ג ע"א

(יא) גמ', שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לשנים. פירש רש"י, שיש וכו' והן לא הגיעו לכלל שנים והן בושות בכך. ותוס' שבת (פ:): ד"ה שהגיעו פירשו, דהגיעו לזמן שקרובות להנשא ועושות כן לפות עצמן. [ולדבריהם צריך ביאור, הלשון "ולא הגיעו לשנים". (י.צ.ב.)]

(יב) גמ', אמר להו קריבו לי מתכילתא, פירש רש"י, שום לפתן ללפת בו את הפת. עיין בשבת (עח:): דפירוש תיבת מתכילתא, מתי תכלה דא, והיינו שהוא דבר שמשתמשים בו מעט מעט ודרוש זמן רב לכלותו.

(יג) גמ', שמעינן ליה לר"מ נוקשה בעיניה בלאו וכל שכן חמץ דגן גמור ע"י תערובת. ביאר הרבינו דוד דלאו היינו דילפינן על ידי תערובת בקל וחומר מנוקשה, דאי איתא חד קרא לרבווי, ומסברא יש לאסור חמץ ע"י תערובת טפי מחמץ נוקשה, מנלן דהקרא קאי על נוקשה, ונילף חמץ על ידי תערובת מקל וחומר, נימא דקרא קאי על חמץ ע"י תערובת. אלא פירוש דברי הגמ', דכיון דשמעינן לרבי מאיר דמרבה חמץ נוקשה, ממילא ידעינן דסובר דגם חמץ על ידי תערובת אסור וכתנא דמתניתין. דאי לאו, מתניתין אמאן תרמייה, ועל כרחך דיש לו שני פסוקים, חד לרבווי חמץ ע"י תערובת, וחד לחמץ נוקשה, ומה דנקט נוקשה היינו לרבותא דאפילו בנוקשה עובר. וכתב דילפינן לתרווייהו מכל מחמצת, דכל רבויה הוא ומרבה כל מיני החמצים. וכן כתבו הבעל המאור (יג מדפי הרי"ף) והרי"ן (יג. מדפי הרי"ף).

(יד) [תוס' ד"ה למה מנו וכו']. ותירץ ר"י וכו' אלא תרי מינייהו חד לנוקשה בעיניה וחד ע"י תערובת. ואין להקשות הא בהמשך אמרה הגמ' דבין לרב נחמן בין לרב יהודה סגי בחדא מינייהו או בנוקשה או בתערובת, ואידך אתיא בקל וחומר ומדוע כתבו התוס' דהוצרך לאשמועין תרי מיניהו, דיש לבאר כוונתם לצדדין, דהיינו דלרב יהודה תשנה המשנה חמץ נוקשה, ולרב נחמן ע"י תערובת (א.ל.).]

(טו) תוס' ד"ה מאן תנא וכו'. משמע בשמעתין וכו'. הקשה המהרש"א מנא להו להתוס' דאם אינו מתרבה ללאו איסורא נמי ליכא, נימא דאיסורא מיהא איכא, כדמצינו דחמץ דגן גמור על ידי תערובת גם אם לא נתרבה למלקות איסורא מיהא אית ביה, וכן שיאור דר"מ לר' יהודה ישרף, אף דסובר שאין בו לאו.

(ה) גמ', בתחילה וכו' והווי קורין אותו חומץ סתם. הקשה הרש"ש דמהא משמע דסתם חומץ היה בא מן היין, ואם כן האיך אמרינן לקמיה דסתם חומץ בא מן התמד ומשום הכי הלוקחו מעם הארץ פטור מלעשר. ורצה לתרץ, שבאמת רובו בא מן היין ומיעוטו מן התמד, אבל האי מיעוטא מצטרף לרוב עמי הארץ מעשרין הן. אבל דחה הדברים משום דלקמן איתא הלשון חזקה אין בא אלא מן התמד. והניח בקושיא. [ולכאורה אין כאן קושיא, דאין כוונת הגמ' לומר שסתם חומץ היה מן היין, אלא דהחומץ הנעשה מן היין על ידי שעורין היה נקרא חומץ ללא שם לווי, כי זה היה טבע היין שלא יחמץ אלא על ידי שעורין, מה שאין כן לאחר החורבן קראו לחומץ היין שנעשה על ידי שעורין חומץ האדומי, (ולא סתם חומץ) לאפוקי החומץ מהיין שלהם דלא בעי שעורין להחמיצו שנטלה ממנו ברכה.]

(ו) [גמ', ועבשיו אין יינם של אדומים מחמיץ וכו']. וא"ת אף דכתיב אמלאה החרבה ולאום מלאום יאמץ, מה עדיפי האדומים שיינם לא החמיץ אף דלא הקריבו נסכים, ולישראל מה שלא החמיץ היה מחמת הנסכים, ובלאו הכי החמיץ. וי"ל דהוא משום דאתי להראות דהברכה לישראל אינו נובע מהצד הגשמי, אלא מכוח הרוחני דוקא, מה שאין כן האדומים דמחמת טבע הגשמי לא החמיץ יינם, ומהפסוקים דלעיל ילפינן דאי אפשר ששני הכוחות ישלטו בחדא מחתא וכשאלו עולים אילו יורדים].

(ז) גמ', המתמד ונתן מים במדה וכו' פטור. עיין בב"ב (דף צו). שמבואר שם דלרבנן פטור גם אם מצא יותר מכדי מידתו, דחייב רק ברמא תלתא ואתא ארבעה, ומה שנקט כאן "ומצא כדי מידתו", כתב רבינו דוד דהוא להודיעך כחו דר' יהודה דמחייב אפילו במצא כדי מידתו, ואף על גב דבעלמא כח דהתירא עדיף, הכא עדיף לן לאשמעינן כחו דר' יהודה משום החידוש שבהם.

(ח) גמ', שם. הקשה הר"ש (מעשרות פ"ה מ"ו) מאי טעמא דרבנן דפטרי, הא כל איסורין שבתורה בנותן טעם, וכ"ש בטבל דהווי איסור חמור, ותירץ, דטעם השמרים לא חשיב טעם גמור אלא קיוהא בעלמא. והרמב"ן בבבא בתרא (צו:): ד"ה וביתר תירץ, דהא אין חיוב לעשר את השמרים משום דאינם נאכלים, אין חיוב על הטעם הבא מהם לעשר וליכא לאיסור טבל.

(ט) גמ', טיפולן של בנות עשירין שמשירות אותו לבנות עניים. הקשה המהרש"א אמאי נקט שמשירות אותו לבנות עניים, הוה ליה למימר טיפולן של בנות עשירים ולשתוק. ותירץ על פי הבעל המאור (יג. מדפי הרי"ף) שהקשה להאי פירושא, מה הוסיף ר"א דאמר אף תכשיטי נשים, הא ת"ק נמי איירי בהכי. ותירץ, הבעל המאור דבנות עשירים אין טופלות בסולת לבדה אלא מרבות בזה טיפולין נוספים, אבל כשמשירות לבנות העניים, דלית להו להוסיף טיפולים נוספים לערבן בסולת, הרי הן טופלות בסולת לבדה, והווי חמץ נוקשה בלא תערובת, ובכגון דא אמר תנא קמא דעובר, ור"א הוסיף, דחמץ נוקשה על ידי תערובת, דהיינו תכשיטי נשים דבנות עשירים, נמי עובר עליו בלאו. אמנם כתב דמתוס' ד"ה טיפולן, נראה דלא סבירא להו כהאי פירושא, דהקשו כהבעל

לחומר מקשינן. אמנם להר"י הכא אכתי קשה, דהא פירש דאורחיה דקרא דסיפיה מפרש לרישיה, אף על פי דהווי פירוש לקולא.

כב) בא"ד. והא בפ"ק דביצה משמע דכלאינים לא חזו למידי. עכ"ל. רבינו עקיבא איגר (בגליון הש"ס שבועות דף כ:): הקשה, דיש ליישב קושיא זו, דניחא ליה לאוקמא מתניתין דביצה שם לדברי הכל, דהיינו אף להסוברים דנשים חייבות בציצית, דלדידהו אסור להם כלאיים, ואם כן אין זו הוכחה דמאן דפטר נשים מציצית סבר דחייבות בכלאינים. עוד הקשה, דהתוס' יכלו להוכיח מהא דאיתא בברכות בברכות (י"ט): דהמוצא כלאיים בבגדו פושטו ואפילו בשוק, ומפרשי התוס' שם בד"ה שוא"ת, דלא אמרינן דידחה מפני כבוד הבריות, דהווי לאו השוה בכל, עיין שם. והרי רב ס"ל בברכות (יד:): דציצית אינו נוהג בלילה, וא"כ נשים פטורות, ואף על פי כן מבואר דכלאינים הוה לדידיה לאו השוה בכל, הרי מוכח דאף על גב דנשים ליתנהו בציצית מ"מ איתנהו בכלאינים.

כג) תוס' ד"ה אין לי וכו'. בפרק וכו', דאביי סבר דיש קומץ בפחות משני זיתים, דהיינו כזית. התוס' במנחות (נח.): ד"ה אביי פירשו, דשיעור קומץ לאביי הוא יותר מכזית ופחות משני זיתים, ומכל מקום שמעינן מרבויה דכל, דיש הקטרה בפחות מכזית, דאין לומר דהקרא מרבה דהווי הקטרה בפחות מקומץ אבל כזית מיהא בעי, ד"כל" משמע חצי שיעור, והיינו פחות מכזית.

כד) רש"י ד"ה אין היתר וכו'. בסוה"ד, ולא היא דהא פרכינן לקמן וכו'. הקשה רבינו דוד דאם דרשינן "וכל" דבש בל תקטירו נמי יצטרף היתר לאיסור דכתיב "וכל דבש", וכן בדם כתיב "וכל דם".
כה) תוס' ד"ה כמאן וכו'. אבל לאביי וכו' והא דמרבה עירובו היינו כשמתערב לגמרי ולא אמר שיתבטל וכו'. כתבו התוס' במנחות (כח.): ד"ה חצי, דדוקא לאביי בעינן קרא שלא בטל ברוב, משום דהווי רק כחצי כזית וסלקא דעתך דבטל, אבל לרבא לא בעינן קרא שלא בטל כיון דכזית בוודאי לא בטל. נוצריך ביאור מאי שנא כזית מחצי זית לענין ביטול ברוב (י.צ.ב.).

כו) בא"ד. וק"ל לפירושו טובא, חדא דלא הוה זעירי לא כאביי ולא כרבא, עכ"ל. ביאר המהרש"א דאין לומר דזעירי סבר כרבא דבעינן הקטרה בכזית ומכל מקום אפשר לצרף היתר לאיסור לשיעור כזית, דהא מנליה לרבא, דהא הריבוי דמקצתו מגלה דסגי בכזית, ומנלן דהיתר מצטרף לאיסור, נימא דכולו איסור.

כז) בעיקר דין היתר מצטרף לאיסור. כתב המהר"ם חלאוה וזה לשונו, דהיינו שיאכל כזית שיש בו איסור והיתר, עכ"ל. (ומשמע מלשונו דדוקא מעורבים, וכשיטת התוס'). וביאר ח"ל וטעמא דמילתא דלעולם אינו חייב אלא כשנהנה גרונו בכזית הלכך אם אכל פחות מכזית איסור לבדו אינו חייב וכו' אבל כשאכל כזית וטעם האיסור ניכר בכלול הרי נהנה גרונו בכזית ונהנה מהאיסור, עכ"ל. (וממא שכתב שדסגי שנהנה גרונו בכזית ואין צריך שיהיה כולו איסור משמע דהכזית אינו שיעור באיסור אלא שיעור באכילה). ובקובץ שיעורים (אות קעד) ביאר, דלרש"י דאמר דהיתר מצטרף לאיסור גם כששני החצאים אינם מעורבים, סבירא ליה,

זז) כתב הר"ף (יג. מדפי הר"ף) דאפילו לרבנן דלית להו לאו בחמץ על ידי תערובת, אי אית ביה כזית בכדי אכילת פרס, לוקה. ואפילו אם אין בו כזית בכדי אכילת פרס מ"מ איסורא מיהא איכא. וביאר הר"ן (ד"ה הרי אלו) דהוא משום חצי שיעור, והווי איסור דאורייתא דחצי שיעור אסור מן התורה. ודעת התוס' בעבודה זרה (סח.). ד"ה ואידך, בשם הר"ר יקר דחצי שיעור בתערובת אסור רק מדרבנן.

יז) כתב הרא"ש (סימן א') דהר"ף פסק כחכמים דליכא לאו בחמץ נוקשה וע"י תערובת, ודיוקו, מדמפרש הר"ף דברי חכמים, והבעל המאור פסק כרבי מאיר דאית בהוה לאו. והרמב"ם (חמץ ומצה פ"א ה"ו) פסק כרבנן דאין לאו בחמץ ע"י תערובת, אלא אם אכל כזית חמץ בתוך כדי אכילת פרס. והקשה שם המגיד משנה, אם אכל כזית חמץ בכדי אכילת פרס בתוך התערובת אמאי הווי לאו בעלמא, ליחייב כרת, ובכסף משנה שם, כתב דדעת הרמב"ם, דנחלקו ר"א ורבנן בתערובת שדרך לאוכלה מעט מעט שלא בכדי אכילת פרס, והוא אכלה בכדי אכילת פרס, דלרבנן בטלה דעתו אצל כל אדם, ולרבי אליעזר חייב דילפינן ממחמצת דחייב אף בכהאי גוונא, והרמב"ם פסק כר' אליעזר. וכן כתב בבית יוסף (סימן תמ"ב) בביאור דברי הטור (שם) שכתב, שהרמב"ם פוסק כר' אליעזר.

יח) ולענין בל יראה, דעת הבית יוסף (סימן תמ"ב) דאי איכא כזית חמץ בתערובת עובר, ואף על גב דאין עובר על אכילתו בלאו כל זמן שאין בתערובת כזית בכדי אכילת פרס, בבל יראה עובר, כיון שכל החלקים מונחים בכלי אחד ומצטרפים זה עם זה. וכתב המגן אברהם (תמ"ב סק"א) דדוקא בתערובת שלא בטל החמץ בה, דהיינו מין בשאינו מינו בפחות משישים, דמדאורייתא אינו בטל להסוברים דטעם כעיקר דאורייתא. והחזון איש (סימן קט"ז ס"ק י"א ד"ה שולחן ערוך) מסתפק האם עובר בבל יראה רק מדין חצי שיעור, דהא ליכא כזית בכדי אכילת פרס, או דילמא דלענין בל יראה הווי שיעור שלם, דהא איכא כזית שלם שאסור באכילה, ואילו היה אוכלו במהירות היה אוכל כזית בכדי אכילת פרס והיה חייב בשיעור שלם.

יט) תוס' ד"ה ואילו וכו'. וא"ת ונימא וכו' משום דכ"ש הוא וכו'. הרש"ש כתב דיש לתרץ דחזינן דהתנא האריך לפרש ד' מינים דעל ידי תערובת, והרי היה אפשר ללמוד זה מזה, ואם כן כל שכן שהיה לו לפרש איסור חמץ נוקשה אי סבירא ליה.

דף מ"ג ע"ב

כ) תוס' ד"ה סלקא דעתך. יש מקשים למה נשים אין חייבות בציצית וכו'. התוס' ביבמות (ד.). ד"ה דכתיב תירצו, דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא ילפינן לה מהקישא דכל התורה לתפילין, והקישא עדיף מסמוכים.

כא) בא"ד. קשה להפך שלא יהו נשים חייבות בכלאינים. התוס' בערכין (ג:): ד"ה הני תירצו ח"ל, וי"ל דהשוה הכתוב אשה לאיש, עכ"ל, ודבריהם צרכים בירור. ובשבועות (כ:): ד"ה כל תירצו,

הדרגת היוזמי

מסכת פסחים דף מזג - דף מזד

כו אב - כז אב התשע"ג

על גב דבנותן טעם אסור, זהו משום שיש בכל אכילתו טעם של איסור, אבל הכא אין טעם איסור בכל האכילה דהטעם לא נבלע בחלק של ההיתר אלא אכילתו מעורבת, שחלק ממנה הוא איסור וחלק הוא היתר, ובוה מקשה אביי דלא אמרינן כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא.

לד) גמ', שם. הקשו התוס' **בנזיר** (לו: ד"ה **וכזית**, מה מקשה הגמ' אמאי זר לוקה על אכילתו בכזית, הא מיירי במין בשאינו מינו ונימא דלוקה משום טעם כעיקר. ותירצו דכיון דעל העיקר נמי אינו לוקה אלא אם אכלו בבת אחת לפי מה דסבר אביי השתא, הוא הדין בטעם, שאינו חייב אלא אם הבליע כזית יין בשני זיתים פת ואוכלו בבת אחת, דלא יהא טעם חמור מן העיקר.

לה) גמ', איתניביה שתי קדרות אחת של חולין וכו'. והיינו דמוכח מזה דכזית בכדי אכילת פרס לאו דאורייתא ולכן תלינן לקולא. והקשה הר"ש (בטבול יום פ"ב משנה ג') דאף אי נימא דכזית בכדי אכילת פרס לאו דאורייתא, מכל מקום הוי חצי שיעור ואסור מן התורה. ותיריך דסוגיין אולא כמאן דאמר חצי שיעור מדרבנן, אי נמי, דלא אמרינן חצי שיעור בתערובת. והחזון איש (טבול יום סימן ג' סק"א) כתב, דיש לומר דאם כזית בכדי אכילת פרס לאו דאורייתא, ליכא הכא נמי איסור חצי שיעור, דחצי שיעור אסור משום דחזי לאיצטרופי, והכא לא חזי לאיצטרופי דגם אם יאכל כשיעור כזית לא יתחייב.

לו) גמ', אלא מאי היתר מצטרף לאיסור אמאי פליגי רבנן עליה דר"א. ובדעת אביי שהקשה, ביאר המהר"ם חלאוה, דסבר דטעמא דרבנן משום דסברי דבכזית מן הכותח אין בו חמץ שיהא טעמו ניכר בו ולא אמרינן היתר מצטרף לאיסור אלא כשיש בתערובת חלק של איסור בשיעור שניכר טעמו.

לז) גמ', שם. קשה מאי טעמיהו דרבנן הא מכל מקום יש לאסור משום טעם כעיקר. והרמב"ן במלחמות תירץ, דמיירי שלא אכל כזית טעם, דמשום טעם כעיקר חייב דוקא אי אכיל כזית טעם. ורש"י לקמן (מה.) ד"ה **"זרע"** כתב, דרבנן דמתניתין פליגי אדינא דטעם כעיקר. והטור (סימן תמ"ב) כתב דהוי קיוהא בעלמא.

לח) גמ', ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר. בנזיר (לו: ד"ה **אלא**, מפרש בשלמא לדידי דאמינא דשם האיסור היתר מצטרף לאיסור, מיירי דנפיש חולין ובטל התרומה ברוב, דאין אומרים היתר מצטרף לאיסור אלא כשאין ביטול ברוב, והכא הוי מין במינו ובטל ברוב. אלא לדידך דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי בטל, ופירש המהר"ם חלאוה דאף על גב דדינא דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא נמי לא נאמר היכא דבטל ברוב, מכל מקום נגזור אטו מין בשאינו מינו דלא בטל. וכן כתבו התוס' בנזיר (לו: ד"ה **אלא**, והוסיפו דלכאורה איכא לאקשוויי נמי לאביי דסבירא ליה דהיתר מצטרף לאיסור, דאף על גב דהכא איירי במינו נגזור אטו שאינו מינו. ופירשו דלא דמי, דלמאן דאמר כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא גם במינו שייך קצת איסור, דמכל מקום אוכל האיסור ואם היה ניכר היה חייב. אבל למאן דאמר היתר מצטרף לאיסור,

דאין ההיתר נעשה לאיסור אלא מצטרף אף על פי שהוא היתר, ולתוס' דבעינן מעורבים, היינו משום דסבירא להו דהיתר מצטרף לאיסור היינו שההיתר גופא נעשה איסור, הלכך שייך דוקא במעורבים ונותנים טעם זה בזה. ולכאורה בדברי המהר"ם חלאוה הנ"ל מבואר לא כן.

דף מ"ד ע"א

כח) גמ', והוינן בה מקום מגעו אמאי פסל והא בטלי לה תבלין ברובה. עיין רש"י שפירש דסלקא דעתין דדימוע אינו אסור אלא מדרבנן. והמאירי מוסיף דאף דאיכא טעם כעיקר, מכל מקום טעם משוי ליה תרומה לענין איסור אכילה בלבד. וכן כתב הר"ש (טבול יום פ"ב מ"ג), ומבאר דהא דכתב רש"י דיש ביטול משום שזה דרבנן, ומשמע דאי הוה דאורייתא לא היה בטל, היינו משום דאי הוה מצטרף לכזית בכדי אכילת פרס מדאורייתא, לא היה בטל, והשתא סברה הגמ' שמצטרף רק מדרבנן.

כט) תוס' ד"ה מקום מגעו וכו'. וקשה לריב"א משמע שהשום והשמן בעין. ביאר המהר"ש"א דלא הוו ממש בעין, אלא שהם נכרים במפוזר על המקפה, דאם היו נכרים ממש לא הוה אמרינן היתר מצטרף לאיסור כמבואר בתוס' לעיל (מג: ד"ה **כמאן**.

ל) בא"ד, ונראה לר"י כפירוש ר"ת וכו'. כתב בתוס' הרא"ש דרש"י לשיטתו שסבירא ליה דלקבלת טומאה לא בעינן כביצה.

לא) גמ', הואיל וזר לוקה עליהן בכזית. קשה כיון דבטל ברובא מה יהני דהיתר מצטרף לאיסור הא אין כאן כלל איסור. וביאר הר"ש (טב"ו פ"ב מ"ג) דאם היתר מצטרף לאיסור לא בטל מין בשאינו מינו ברובא, דאדרבא כיון שההיתר מצטרף לאיסור הוי הכל איסור ואין מה שיבטל את האיסור. ורק מין במינו בטל ברוב ובו לא אמרינן היתר מצטרף לאיסור.

לב) גמ', וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא. ביאר רבינו דוד דוודאי לא סברה הגמ' דשיעור אכילת כזית בכדי אכילת פרס הווי מדרבנן, דהא איתא בכמה דוכתי דהווי מדאורייתא. (עיין כריתות יא: ויב:), אלא סברה, דבהיותו בתערובת מתבטל, וכן כתבו התוס' בנזיר (לו: ד"ה **וכזית**. והקשה, למה נאמר שיתבטל הא יש בו בנותן טעם, ומין בשאינו מינו אינו בטל בפחות משישים מדאורייתא. וכתב שיש לדחוק דאיירינן דהווי יותר משישים, ואף בכדאי גוונא אינו בטל אי אית ביה כזית בכדי אכילת פרס. ואביי הקשה, אטו בכדי אכילת פרס ביותר משישים מדאורייתא אינו בטל. עוד כתב דאיכא לאוקמא שכל הקושיא דוקא במין במינו דמדאורייתא חד בתרי בטל, ואמרה הגמ' דבשיש בו כדי אכילת פרס לא בטל אפילו מין במינו, והקשה אביי, אטו משום שיש בו כדי אכילת פרס לא יבטל ברוב. ואף על גב דאיירינן הכא לענין שום ושמן שניתנו על מנת לתת טעם בקדרה, ואינהו הוו מין בשאינו מינו, מ"מ אביי הבין שכוונת רבא לתת כלל בזה דבכל דוכתא לא בטלי בכדי אכילת פרס, אפילו במין במינו, ובאינו מינו בנותן טעם, ועל כן הקשה.

לג) והמהר"ם חלאוה פירש דיש חילוק בין נותן טעם להכא, דאף

שפירש דנזירים היינו מלמדי תורה, יעוי"ש).

מג [תוס' ד"ה וה"ה לערלה, ור"ת פירש וכו' היינו בשנת ארבע דיש היתר לאיסורו ע"י פדיה וכו'. מבואר דסבר דאיסור רבעי הווי ביסודו איסור ערלה, שממשיך בשנה הרביעית אלא שנתחדש בו היתר על ידי פדיה או בהבאה לירושלים. ולפי זה רבעי נמי אסור בהנאה כערלה. ועיין דרך אמונה פ"ט ממע"ש בבאה"ל ד"ה נטע, שהאריך שנחלקו הראשונים בשאלה זו].

מד רש"י ד"ה חייב. בכזית מהן וכו' משום דאיתעביד ליה כוליה איסור. מבואר ברש"י דכל התערובת נחשבת לאיסור, וכן מביא **הרא"ש בחולין** (פרק גיד הנשה סימן ל"א) בשם ר"ת. ומביא שם דעת רבינו חיים כהן דהתערובת נחשב לאיסור דוקא אי יכול לאכול כזית מהאיסור בכדי אכילת פרס, והיינו כשנימוח כזית בתוך ד' ביצים, אם אוכל כזית מאותה תערובת חייב. ודעת הרמב"ן (הובא לעיל אות לז) דחייב דוקא אי אכיל כזית מהטעם. וכתב בקובץ שיעורים (אות קע"ד) דלרש"י הוא הדין אם נתערב חצי זית של איסור בהיתר, בנותן טעם, חייבים עליו, דההיתר נהפך לאיסור. והר"ש (בטבול יום פ"ב מ"ג) פליג ארש"י וכתב, שאי אפשר שחצי שיעור בתערובת חמיר טפי מחצי שיעור בעין. וכתב בקובץ שיעורים (שם) דכן מוכרח לשיטת התוס' לעיל (מג): ד"ה כמאן, שכתבו דהיתר מצטרף לאיסור אמרינן דוקא כשהאיסור נתן טעם בהיתר, דלפי זה יקשה מאי נפקא מינה מה שאין היתר מצטרף לאיסור, הא אחיכא למיטר מדין טעם כעיקר, וע"כ מוכח דסבירא להו כהר"ש, דליכא לדין טעם כעיקר היכא שהאיסור פחות מכשיעור.

מה גמ', וממאי דמפת ומיין דילמא מיין לחודיה. כתב רבינו דוד דפירוש הסוגיא תלוי בדין היתר מצטרף לאיסור, דאם נפרש דהיתר מצטרף לאיסור דוקא בגוונא דהאיסור נבלע בהיתר, [עיין לעיל אות כז], אם כן נפרש הקושיא, דמנלן שהכזית הוא בצירוף הפת, דילמא איכא כזית ביין לחודיה. ומה שאומרת הגמ' "אף על גב דתערובת" היינו שאף על פי שנבלע בפת ואינו בעין מכל מקום יש לצרף הכזית לחייבו. אבל לרש"י שפירש (מג: ד"ה אף שאור) דהיתר מצטרף לאיסור היינו כשאין נותן האיסור טעם בהיתר, אלא כל חד קאי לחודיה, אבל בגוונא שנותן האיסור טעם בהיתר נעשה הכל לחתיכה דאיסורא, יתפרשו דברי הגמ' "ממאי דמפת ומיין", מנלן דאיכא כזית חציו מפת יבשה וחציה מיין בפני עצמו, נימא דמיירי שאכל כזית מפת שבלוע בכולה יין. ומה שאומרת הגמ' ומיין לחודיה, היינו שאכל כזית מן הפת השרוי ביין.

מו גמ', הא קמ"ל דאף על גב דתערובת. פירש רש"י בד"ה תערובת, שאינו בעין וכו', ובמהר"ם חלאוה פירש דחייב משום טעם כעיקר, ומיירי גם באופן שיש בתערובת כזית יותר מכדי אכילת פרס, דאי אפשר לחייבו אי איכא כזית בצירוף, דמכל מקום חייב משום טעם כעיקר. וביאר הנחלת דוד שרש"י לא רצה לפרש כן, דאין לומר שרבי עקיבא אתי לאשמועינן דחייב משום טעם כעיקר, דאם כן מהו הלשון "ויש בו כדי לצרף כזית", הא חייב משום הפת שהטעם שבה הוא כעיקר. ורש"י (ד"ה חייב) הא סבר

וכזית בכדי אכילת פרס לאו דאורייתא, במינו אין כלל מציאות של איסור, דגם אם היה האיסור ניכר היה פטור, כיון דכזית בכדי אכילת פרס לאו דאורייתא.

לט תוס' ד"ה איתביה וכו'. ואם תאמר וכו' והכא מיירי שרבו חולין וכו'. הקשה המהרש"א דלפי מאי דגרסינן בנזיר, דאביי אמר דלדידיה לא קשיא משום דמיירי ברבו חולין על תרומה, אם כן בהדיא מוכח דמיירי שרבו חולין על התרומה, ואמאי הוצרכו התוס' להוכיח דמיירי בכהאי גוונא, ותירץ, דלאביי סגי שרבו חולין על התרומה מעט ואינם בטלים בהם, דבשביל ביטול בעינן חד בתרי ולא סגי רבייה בעלמא, ועל זה אתו התוס' להוכיח מיבמות דמיירי בחד בתרי ממש, והקשה המגיה שם, דהפוסקים כתבו דביטול אין צריך תרי דווקא. ועיין בפרי מגדים בפתיחה להלכות תערובות (ד"ה והנה יבש ביבש) שהביא בזה מחלוקת הפוסקים.

מו גמ', האי מיבעי ליה לכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר. כתב רבינו דוד דמהא משמע דטעם כעיקר פשוט טפי לאיסורא מהיתר מצטרף לאיסור. והרמב"ן במלחמות כתב, דהיתר מצטרף לאיסור אמרינן דוקא אי נותנים טעם זה בזה, ואם כן בגוונא דהיתר מצטרף לאיסור, יש לאסור משום טעם כעיקר, אבל מכל מקום, בדין טעם כעיקר בעינן שיעור כזית דוקא באיסור לבדו, דהיינו כזית מהטעם האסור, והחידוש בהלכתא דהיתר מצטרף לאיסור, דהכזית משערינן מההיתר והאיסור יחד. והאופן לשער כזית טעם, על ידי השוואת טעמו לגוונא שימחה כזית ממנו בתבשיל. ורבינו דוד כתב דאין דעת רש"י כן, אלא סבר, דהיתר מצטרף לאיסור אמרינן גם כשלא בלעו זה מזה והוא ברש"י לעיל (מג: ד"ה אף, וטעם כעיקר היינו שיש טעם בתערובת מכח האיסור, ואין צריך שיאכל שיעור כזית מהטעם, אלא סגי בשיעור כזית מהתערובת. ומקורו מרש"י בעמוד ב' ד"ה חייב שכתב, שכל התערובת נחשבת לאיסור, וכן מבואר בדבריו בד"ה מפת ומיין. דכיון שנתערב בה טעם של איסור נעשה הכל לחפצא דאיסורא.

מא וכתב רבינו דוד דיש תוספת חידוש גם בטעם כעיקר טפי מהיתר מצטרף לאיסור, דבטעם כעיקר אין כלל מציאות של איסור אלא רק טעמו ואף על פי כן אסור.

דף מ"ד ע"ב

מב גמ', ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם. עיין מהר"ם חלאוה שהביא מפרשים דנזיר אין איסורו איסור עולם, דלא נאסר לבני נח, מה שאין כן כלאיים שנאסרו לבני נח, דהרכבה אסורה גם להם. (ואף על גב דשבועה מחייבת גם בני נח כדאיתא שהאבות נשבעו, ואיכא למאן דאמר דאף האבות היו בני נח, ומסתמא הוא הדין נדר, מכל מקום יש לומר דכוונתם כהמהרי"ט הובא בשלמי נדרים, נדרים ג): דנזירות אינה נדר בעלמא אלא החלת קדושת נזירות. ויש לסייע להא במקצת מקרא דעמוס (פרק ב' פס' י"א), ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים, ע"ש, משמע דרק בעם ישראל נתחדש האפשרות להיות נזירים. (אמנם ברש"י

הדרק היומיומי

בכדי אכילת פרס דהא בעינן שיאכל כזית שלם של האיסור, והכא סגי שאכל כזית מן החתיכה שהחטאת נבלעה בה. והרמב"ן (חולין צח:): מבאר, דמהאי קרא דחטאת ילפינן תרי דינים, א'. דהטעם שנבלע בכשרה משוי לה להיות אסורה כהחטאת, ב'. דאפילו אם אכל כזית מהחתיכה הכשרה, ולא כזית טעם חייב, ולא כמו בכל דוכתא דטעם כעיקר חייב דוקא כשאוכל כזית טעם. (ועיין לעיל אות לו) ומהאי דינא ילפינן דהיתר מצטרף לאיסור, כיון שחייב על הכזית המצורף מן ההיתר.

נד רש"י ד"ה ור' עקיבא, בסוה"ד, ורבנן דפליגי עליה דר"א וכו', הקשה הרמב"ן (בחולין צט.). אמאי דרשי רבנן ממשרת להיתר מצטרף לאיסור, לידרשי לטעם כעיקר, כרבנן דהכא. ותירץ דבהא פליגי רבנן דמתני' ורבנן דר"ע, האם היתר מצטרף לאיסור הוא חידוש טפי, [דאם כן יש לדרוש משרת ליתן טעם כעיקר כרבנן דר' עקיבא] או דהוא פשוט טפי, והכי סברי רבנן דמתני', ולכן דרשי הא ולית להו לדרשא לטעם כעיקר.

נה משנה, אם יש כזית וכו' ואם לאו בטל במיעוטו. כתב המגן אברהם (תמ"ב סק"י) דאין חיוב לבער פחות מכזית כלל, ומתניתין מיירי דיש פלגי זיתי טובא בכלי והכלי מצרפן, ובכהאי גוונא נתחדש, דאם אין כזית במקום אחד, בטלו החצאי כזיתים ואין צריך לבער. אבל אם אין בכלי אלא חצי זית אין צריך לטעמא דבטל בכלי, אלא פטור משום שאין כאן שיעור. הקשה בשו"ת חכם צבי (סימן ע"ו) מאי טעמא אינו חייב מדין חצי שיעור. ותירץ, דדוקא באיסורי אכילה גלי לן קרא דחצי שיעור אסור אבל לא בשאר איסורים. אי נמי, מה שחצי שיעור אסור היינו כגון שאכלו ואחשביה, אבל הכא הא אינו עושה מאומה וליכא אחשביה. והשאגת אריה (סוף סימן פ"א) כתב הטעם, דחצי שיעור אסור משום שאם יאכל עוד חצי כזית יתברר למפרע שמעיקרא תחילת אכילתו היתה באיסור, אבל הכא אם יצטרף אחר כך עוד חצי כזית אין עובר למפרע על החצי כזית שהיה לו עד עתה אלא רק מכאן ולהבא. אמנם במגן אברהם הנ"ל, כתב שיש אומרים דחייב בביעור חצי זית.

נו גמ', אבל במקום שעשויין לחזק. מבואר דגם באיכא ביה כזית אם עשוי לחזק אין צריך לבער, וקשה מאי שנא מהמשנה הקודמת בזומן ועמילן וקולן חייב לבער אף על פי שייחדן לאומנות, וכתב החזון איש (סימן קט"ז אות ה') דמשנה דהתם אתיא דלא כרשב"א שסובר שכופת שאור שיחדה לשיבה בטלה.

נז תוס' ד"ה כאן, וקשה דדאמר לקמן דלא אמר אלא בעריבה. עיין לקמן אות סג בדברי המגיד משנה, ובזה מיושב קושית תוס' על רש"י, דמיירי שהחצאי כזיתים דבוקים בכתלים.

דף מ"ה ע"ב

נח גמ', לא קשיא כאן במקום לישה וכו'. תוס' בד"ה כאן הקשו על רש"י בד"ה אלא הא, שכתב דעל שפתה צריך לבער אף בפחות מכזית, דאם כן אמאי בשני חצאי זיתים בבית, צריך לבער משום דזימנין דמכנשי ונפלו אהדדי, תיפוק ליה דהוי כמו שיפתא דאגגא

שכל הפת אסורה אף בלא צירוף הכזית יין, ועל כרחק דאתינן לחייבו משום הכזית יין לחודיה, והיינו דבעי צירוף.

מז גמ', ורבי עקיבא טעם כעיקר מנא ליה. הקשה בתוס' רבינו פרץ, מנלן דסבירא ליה לר"ע טעם כעיקר. ותירץ, דטעם כעיקר פשוט טפי לאיסורא מדהיתר מצטרף לאיסור, וא"כ על כרחק דר"ע דריש מקרא אחרינא טעם כעיקר, דאי לאו הכי מנא ליה למדרש "משרת" להיתר מצטרף לאיסור. דילמא קאי על טעם כעיקר.

מח גמ', אלא דאי תרו כוליה יומא בחלבא אסור וכו'. כתב הרא"ש (בעבודה זרה פ"ב סימן כ') (עיין ביאור הגר"א יו"ד ק"ה סק"א) דכולי יומא היינו מעת לעת, דבכהאי גוונא אמרינן כבוש כמבושל, והוא החידוש דאמרה גמ' דאיתא בבשר וחלב, דלא נאסר בכהאי גוונא אלא דוקא על ידי בישול, ואין לפרש דיום היינו יום ממש, דבכהאי גוונא גם בכל האיסורים אין נאסר משום כבוש, ואם כן מה החידוש בבשר וחלב.

מט גמ', שם. כתב המהר"ם חלאוה דהוא הדין דהוי מצי למיפרך מה לבשר בחלב שכן נעבדה בו עבירה ואסור בהנאה, אלא דאם כן אכתי הוה מצינן למיגמר חמץ בפסח [אולי כוונתו לחמץ שנאפה בפסח] ושור הנסקל, הלכן פרכינן פירכא שמהני גם להני תרתי.

נ גמ', גיעולי נכרים חידוש הוא. ביאר הרבינו דוד דהתורה רצתה שיהיו הכלים של גויים כשמשמש בהם ישראל טהורים מטומאת הגויים ואיסוריהם. מבואר מדבריו דדווקא בכלים דנכרים נתחדשה הלכה זו, ובשו"ת נודע ביהודה (תנינא סימן נ"א) כתב שחידוש זה נאמר גם בכלים של ישראל, דאפילו אם טעם כעיקר לאו דאורייתא אבל בכלים הוי דאורייתא.

נא גמ', דגמרינן מנבלה, והכא אסור. כתב המהר"ם חלאוה דליכא למימר דמעיקר הדין אסור גם טעם פגום ונבלה דשריא הוא החידוש, דאם כן יש ללמוד שאר איסורין מנבלה, דהסברא נותנת שפגום אינו אסור, אלא מוכרח מכאן דשורת הדין שמותר, והאיסור הוא חידוש.

נב גמ', לרבי עקיבא נמי משרת להיתר מצטרף לאיסור. מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה. הקשה הר"ש (בטבול יום פ"ב מ"ג) הא אי אפשר לדון בדין זה לחייב מלקות דאין עונשין מן הדין, ועל כרחק כוונת הגמ' לדון לאיסורא בלבד, והא בלאו הכי אסור, דחצי שיעור אסור מן התורה. ותירץ דאין זו ילפותא אלא גילוי מילתא בעלמא שהתורה אסרה נמי בהיתר מצטרף לאיסור, וממילא יש מלקות. והמהר"ם חלאוה תירץ דחצי שיעור אסור מן התורה דוקא בחצי כזית, והיתר מצטרף לאיסור מהני לאסור גם בפחות מחצי כזית.

דף מ"ה ע"א

נג גמ', חטאת מאי היא דתניא, וכו'. כתב המהר"ם חלאוה דאין לפרש דאסור משום טעם כעיקר דהכא על כרחין אית ביה ממשו של בשר, משום דמפרשינן דהקרא מיירי נמי באופן שההיתר נבלע באיסור, ואינו טעם בלבד אלא איסור ממש. ואין לפרש משום כזית

הדרג היוזמי

מסכת פסחים דף מז - דף מו

כה אב - כט אב התשע"ג

נפסל מאכילת כלב היה פטור מלבער. דהא האי דינא דהפת שעייפשה מדובר באופן שהכלב יכול לאכלה. אבל דעת הראב"ד (פ"א מחמץ ומצה ה"ב) דפת שנפסלה מאכילת אדם חייבת בביעור אפילו בלא טעמא דראוי לחמץ בה עיסות אחרות, דנפסל מאכילת אדם אינו פוטר מביעור. והא דאיתא בגמ' לעיל בתחילת העמוד דחייב לבערה משום שראוי לחמץ בה עיסות אחרות, מיירי בנפסל מאכילת כלב. והקשה האחיזר (ח"ג סימן ה') אמאי בנפסלה מאכילת אדם אינו פטור מלבער, מאי שנא מנבלה שאינה ראויה לגר שאינה קרויה נבלה. ותירץ דדינא דאינה ראויה לגר היינו דוקא לענין אכילה, אבל אינו פוטר מביעור, דביעור תלוי בשם חמץ, וחמץ מיהא הוי כל זמן שלא נפסל מאכילת כלב. ועיין במגיד משנה (שם) שדעת הרמב"ן כהר"ן.

סה) והרא"ש (סימן ד') כתב בשם רב האי דנפסל מאכילת אדם פטור מלבער. וצריך לומר דכוונתו באופן שאינו ראוי לחמץ. והחזו"א (קט"ז סק"ז) כתב בשם הרמב"ם (פ"ד מהל' חו"מ הל' י"ב) דאף שאינו חייב לבער מכל מקום אסור לאכול, וביאר המשנה ברורה (תמ"ב סק"ב) טעמו, דכיון דאכלו הא אחשביה. וכתב החזו"ן איש (סימן קט"ז אות ח') דמותר לבלוע בפסח רפואה שמעורב בה חמץ, שאינו ראוי לאכילת אדם. וליכא למימר דאחשביה כיון שאינו צריך את החמץ שברפואה אלא החמץ מעורב בו מאיזה טעם והוא צריך לסמים שבתרופה שהם המרפאים אותו, וביד אברהם (על הגליון בשולחן ערוך יו"ד סימן פ"ד) כתב דהאוכל חמץ לרפואה אפילו אם כל הרפואה חמץ, לא שייך בהא אחשביה, דאם לא היה צריך רפואה לא היה אוכלו.

סו) עוד הביא החזו"ן איש (שם) בשם הרמב"ם (שם, הלכה י"א) דבגדים שכובסו בחלב חיטה וכדומה, אין צריך לבערם, כיון שאין צורת החמץ עומדת. ויטוד האי סברא דהיכא דבטלה צורת החמץ פוטר מביעור מצינו ברש"י לעיל (כ"א:): ד"ה לא צריכא שכתב, שחמץ שחרכו פטור מלבערו לפי שבטל טעמו ומראיתו. ובחידושי רבנו חיים הלוי (מאכלות אסורות פט"ו הל"א ד"ה והנה (השני)) ביאר דהיינו משום דנעשה מהחמץ מידי דלאו דמיכלא, וכיון שכן אינו בכלל אוכל לענין כל יראה. והחזו"ן איש (קט"ז אות ז') כתב דאין הטעם לפטור מביעור משום שנפסדה צורתו ולא ניכר מראיתו, אלא כוונת הרמב"ם שנקבעה בזה לתשמיש, והוי ככופת שאור שיחדה לשייבה וטח פניה בטיט, או דכוונת הרמב"ם דנפסל מאכילת אדם.

דף מ"ו ע"א

סז) גמ', בפסח דאיסורו חושבו מצטרף וכו'. רבינו עקיבא איגר בגליון הש"ס ציין לתוס' שבת (צא.). ד"ה אי, שהקשו מסוגיין על שיטת רש"י בכל דוכתא, דלקבל טומאה סגי בפחות מכביצה, ודוקא לטמא אחרים בעינן כביצה, דמהכא משמע דבעינן שיעור גם לקבל טומאה, דאי לאו הכי למה לא נקטה הגמ' דאיכא נפקא מינה בפחות מכביצה, ולענין קבלת טומאת הבצק עצמו, דאם הוא בפסח דאיסורו חושבו אין בטל לעריבה, ואם בשאר ימות השנה

דהא בית אינו מקום לישא. ותירץ הר"ן בחידושו, דאפשר דבצק בקרקעו של בית כיון שעשוי לידרס שם ברגלי אדם הרי הוא בטל, כי היכי דבטל בדפנות העריבה משום חיווך.

נט) הרמב"ם (בפ"ב מהל' חמץ ומצה הל' ט"ו) פסק כרב הונא דמחמרינן כלישנא בתרא דכזית חייב לבער בכל גוונא. והר"ן בחידושו כתב דיש מן הגאונים שפוסקים כאב"י, ומכל מקום בכזית חייב לבער בכל גוונא, דבהא אידחי רשב"א כמבואר בהמשך הסוגיא. והא דנחלקו הרמב"ם והגאונים היינו בפחות מכזית ובמקום שאינו עשוי לחזק דלהרמב"ם צריך לבער ולהגאונים אין צריך.

ס) גמ', שם. החזו"ן איש (קט"ז אות ב') כתב דמה שפת שעייפשה שראוי לחמץ בה עיסות אחרות אסורה באכילה, היינו בגוונא שאוכלה בתערובת הראויה לאכילה וחייב משום דהוי דרך אכילה.

סא) גמ', אם טח פניה בטיט בטלה. כתב המשנה ברורה (תמ"ב ס"ק מ"ב) דמלשון הגמ' משמע דסגי בטח פניה מצד אחד, אבל מלשון השולחן ערוך (תמ"ב ס"ט) נראה שצריך לטוחה מכל צד, ומפרש מה שכתוב בגמ' "פניה" היינו פניה מכל צד.

סב) גמ', שם. הקשה בשער הציון (תמ"ב אות ס"ט) אמאי אינו חייב לבערה מדרבנן שמא יבוא לאוכלו. ותירץ דלא חיישינן שיאכלנו כיון שיחדו לשייבה, וגם מאיס.

סג) גמ', בית ועליה וכו' תיקו. כתב הרא"ש (סימן ב') בשם העיטור, דמבטלן, ומספק אין צריך לבער דספיקא דרבנן לקולא, ובשם אבי העזרי כתב לחומרא. וביאר הקרבן נתנאל (סימן ב אות א), דסבירא ליה דכל תיקו דאיסורא לחומרא. ועל מה שכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' חמץ ומצה הל' ט"ז) דהואיל ואלו החצאי זיתים דבוקים בארץ או בקורה אין צריך לבערם כתב הרא"ש דלאו דווקא דבוקים אלא אורחא דמילתא נקט. וכתב המגיד משנה (שם) דדוקא דבוקים בגומות הכתלים דהוא דומיא דלסתום נקב העריבה, דהא מבואר לעיל דאם הבצק אינו עשוי לחזק צריך לבער אפילו פחות מכזית. ונהכא מבואר דצריך לבער רק משום דחיישינן שיתקבצו. וולדברי המגיד משנה יתיישב קושיית תוס' בד"ה כאן על רש"י. וכן כתב הכסף משנה. [ובדעת הרא"ש י"ל דפחות מכזית אין צריך ביעור, ומה שבעריבה צריך ביעור אפי' בפחות מכזית, היינו משום דמיירי שכל הבצקים שבעריבה מצטרפים לכזית על ידי הכלי, הלכך אם אינו עשוי לחזק חייב לבער, וזו שיטת השולחן ערוך (סימן תמ"ב ס"א) דדוקא כזית חייב לבער, דכתב שעריבה שיש בה סדקים אסור להשהותה משום שהבצק שבסדקיה אי אפשר לנקרו ומצטרף הכל לכזית, וכתב המשנה ברורה (ס"ק ל"ג) שכן יש לבאר דין עריבה לשיטתו].

סד) גמ', הפת שעייפשה ונפסלה מלאכול לאדם וכו' ונשרפת עם הטמאה בפסח. הקשה הר"ן, אמאי נשרפת הא אינה ראויה לאכילת אדם והויא נבלה שאינה ראויה לגר. ותירץ, דעדיין חשובה משום שראויה לחמץ בה עיסות אחרות. המבואר מדבריו דאף על פי שראויה לחמץ בה עיסות אחרות, מכל מקום אם היה

הדרך וכיוצא בזה.

עג) רש"י ד"ה אלא לפניו. ילך עד ד' מילין דמה יש לו להפסיד. מבואר בדבריו דהיושב בביתו צריך ללכת ד' מילין לכל צד, ואין דינו כלאחריו. וכן דעת **המגן אברהם** (בסימן קס"ג, סק"א), ועיין שם **במשנה ברורה** שמביא אחרונים שחולקים וסוברים שבביתו חשיב כלאחריו וכן פסק **במשנה ברורה** (שם סק"ג).

עד) תוס' ד"ה לגבל. פירש בערוך דבאדם המהלך בדרך וכו'. ואף על גב דאין איסור לאכול חולין טמאין, מכל מקום איסור לטמא גופו באכילת חולין טמאים (כשאוכל פרס), כמבואר **בתוס' חולין**. (ב:) **ד"ה טמא.**

עה) תוס' ד"ה ולתפילה. בסוה"ד, ואי שלא בזמן תפילה מאי איריא ד' מילין אפילו טובא נמי. הקשה **השפת אמת** תרתי, א'. מהיכא ידעו התוס' דצריך לטרוח טפי מד' מילין, נימא דהטריחוהו חכמים רק עד שיעור ד' מילין. ב'. הא לנטילת ידים לסעודה על כרחך אם רחוקים המים ד' מילין אין צריך לטרוח, ומהיכא תיתי דנטילת ידים לתפילה צריך לטרוח טפי.

עו) מתני', כיצד מפרישין חלה בטומאה. הקשה **המהר"ם חלאוה** דעל כרחך צריך לומר דאיכא הכא כהן, דאי ליכא כהן לא יוכל לאפות אפילו טהורה, דבכהאי גוונא ליכא צורך אוכל נפש, ואין להתיר משום הואיל ואי מיקלע ליה כהן, דלא אמרינן הואיל לכתחילה להתיר מלאכה ביום טוב בחינם. ועוד, דכהן לא שכיח, אלא על כרחך בדאיכא כהן, ואם כן אמאי בטמאה לית לה תקנתא, יתנגה לכהן ותהיה שלו, ויבטלנה. ותירץ, דאי אפשר לבטל לכתחילה, דרבנן חייבו לבער. גם **הצל"ח** הקשה כן, ופירש דמיירי בדאיכא כהן קטן, שאינו יכול לבטל.

עז) משנה, לא תקרא לה שם עד שתאפה. עיין פירוש **רש"י**, ורבינו דוד, ביאר שיטת בן בתירא, דכיון דסוף כל סוף איכא חדא דלא חזיא, אסור לאפות הכל. אי נמי אפשר דבן בתירא לית ליה הואיל, דהיתר האפיה משום הואיל דכל חלה אולי היא שתהיה ראויה לעצמו, אך אי לית ליה הואיל קשה אמאי עובר בבל יראה, הא אינה שלו, דליכא למימר הואיל ואי בעי מתשיל עליה, ותירץ, דהעובר בבל יראה, משום דסבירא ליה טובת הנאה ממון.

עח) רש"י ד"ה כיצד. בסוה"ד, להאכילה לכלבים אי אפשר וכו'. **הרש"ש** (לעיל כא:) מבאר דברי רש"י דשרפת האוכל ע"י חום הגוף הטבעי הוי כשרפת אש, הלכך מקיים בזה מצוות שריפת תרומה טמאה.

עט) תוס' ד"ה לא תקרא וכו'. ור"י פירש וכו' דלא שייך למימר משולחן גבוה קא זכו. **התוס' בשבת** (כד:): **ד"ה לפי מפרשים** טפי, דבנדרים ונדבות איכא חלק לגבוה ושייך לומר משולחן גבוה קא זכו, אבל בתרומה הנשרפת ליכא מידי לגבוה.

פ) בסוה"ד. דגזרינן לצורך אטו שלא לצורך וכו' דגמרינן מקדשים שאין שורפין ביו"ט. דבריהם צריכים ביאור, דפתחו בגורה אטו שלא לצורך וסיימו דגמרינן מקדשים. **והתוס' בשבת** (שם) כתבו דגזרו תרומה אטו קדשים דאסור לשרוף קדשים ביו"ט, משום דאסור ליהנות מהן בשעת שריפתן, ולא גזרו תרומה לצורך אטו

בטל ואין מקבל טומאה. ותירצו, דאין הכי נמי דהוה מצי למינקט הכי, ונקטו הנפקא מינה לענין לטמא אחרים, משום דהבצק בלאו הכי אסור באכילה משום חמץ בפסח. **והמהרש"א** שם, כתב דקצת קשה, למה ליה לגמ' בסוגיין למינקט דהכביצה על ידי צירוף, נימא שהיה כביצה בצק, ובשאר ימות השנה טהור דבטל לעריבה דאין עליו שם אוכל, ובפסח טמא. נאולי יש ליישב, דהגמ' דברה על המשנה שאמרה וכן לענין טומאה, דהיינו מה שמצינו דלענין חמץ איירינן בשיעור כזית דבטל לעריבה הכי נמי לענין טומאה, אבל שיעור כביצה אפשר דהוא שיעור גדול ולא בטל כלל].

סח) משנה, בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ הרי זה אסור. מבאר **המשנה ברורה** (סימן תנ"ט ס"ק י"ט) דאף על פי דלא עבר שיעור מיל, ואף על פי שאין סימני חימוץ, מכל מקום אסור, כיון דאמרינן שמסתמא היה שם איזה חמימות ולכן החמיץ מהר.

סט) גמ', לגבל. עיין **רש"י**, והקשה רבינו דוד ממה נפשך, אי מיירי שפסקו ביניהם שיעשנה בטומאה, למה צריך כלל לטרוח לטהר הכלים, ואם פסקו שיעשנה בטהרה מה שייך שיעור ד' מילין, הא כיון שפסקו כן חייב לטרוח אפילו ח' מילין, או יניחנה. וכתב דשמא אינו רשאי להניחה (והיינו שאינו יכול לחזור בו) באופן שפסקו שיעשנה בטהרה ומוצא מים בריחוק עד ד' מילין. נאפשר לומר דמדובר שקיבל עליו לעשוות בטהרה בסתמא ובכה"ג דינא הוא שאינו מחוייב לטרוח יותר מד' מילין כי אין שייך למה שקיבל עליו לעשותה ומה ששייך לעשייתה הוא רק באופן הרגיל].

ע) גמ', ולתפילה. פירש **רש"י** **בד"ה לגבל**, אם יש בית כנסת לפניו בריחוק ד' מילין, ולא פירש אי מיירי שיש ציבור בבית הכנסת, או אף על פי שאין ציבור ילך לבית הכנסת [נדאין תפילתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת כמבואר **בברכות** (ו.)] אמנם **המהר"ם חלאוה** פירש דברי **רש"י**, דמיירי שיש בבית הכנסת חבר עיר המתפללין בעשרה, ו**תוס' בברכות** (טו.) **ד"ה אמאן**, כתבו כן בשם **רש"י**. וכתב **המהר"ם חלאוה** שם וזה לשונו, ומוזה אתה דן קל וחומר לעומד בעיר ומתפלל בביתו כמו בעלי הגאווה, העולה מכך דלרש"י איכא חיובא להתפלל בציבור, ובשולחן ערוך (סימן צ' סט"ז) פסק כרש"י, דצריך ללכת לבית הכנסת ד' מילין להתפלל בציבור, ובסימן צ"ב ס"ד מבואר, דפירש סוגיין כהערוך, דמיירי לעניין נטילת ידיים לתפילה, ונקט כתרומהו לחומרא.

עא) גמ', שם. רבינו דוד מביא פירוש נוסף דמיירי על בעל קרי ולענין לטבול מטומאתו, ואף על גב דבטלוח לטבילוחא כדאיתא **בברכות** (כב.) מכל מקום לענין תפילה לא בטלוח, נוכשיטת הרי"ף שם]. ודחה פירוש זה וכתב לפרש דמיירי בנצרך לנקביו, שאם יכול להמתין כדי שיעור ד' מילין תפלתו תפילה.

עב) גמ', ולנטילת ידים. ואם אין לו מים מצויים בתוך ד' מילין, כתב **השולחן ערוך** (סימן קס"ג ס"א) שיכרוך ידיו במפה ויאכל. וכתב **המשנה ברורה** (סק"ג) בשם אחרונים, דהוא הדין אם מסופק אם ימצא מים. וכתב **הריטב"א** (הובא שם **בביאור הלכה** ד"ה אם אין מים) דהאי קולא נאמרה דווקא אם הוא חלוש מפני טורח

הדרק היוזמי

מסכת פסחים דף מז – דף מו

כט אב – ל אב התשע"ג

מלאכה לא התירו.

פט תוס' ד"ה נאכל וכו', בסוה"ד, ולחם הראשון יפדה דאין התנור מקדשם וכו'. **המהר"ם חלאוה** מוכיח דאין התנור מקדש הלחם מהא דלא נפסל בלינה כשאפו אותו קודם זמנו. וממתני' **דמעילה** (ט) דאיתא התם דלחם הפנים מתקדש בקרימת פנים בתנור להפסל בטבול יום ומחוסר כיפורים, ומוכח שהלחם נתקדש לא קשיא, דכתבו **התוס' שם** (ח). **ד"ה קרמו**, דמאן דאמר שאין אפייתן דוחה שבת ויום טוב, דסבירא ליה שאין נפסלים בלינה, סבירא ליה שאין תנור מקדשם, דהיינו דפליגי תנאים בהא, אמנם **ברש"י שם** (ט). **ד"ה קרמו** מבואר, דגם למאן דאמר אין אפייתן דוחה שבת סבירא ליה דאית ביה קדושת הגוף ומכל מקום לא נפסל בלינה. **ובמקדש דוד** (קדשים סימן ג') כתב בדעת רש"י שיש חילוק בין קידוש תנור לקידוש כלי שרת, דאין מקדש עצם ההכנסה לכלי שרת אלא תיקונו מקדשו.

צ **גמ'**, ואי אמרת צורכי שבת נעשים ביום טוב וכו'. ביאר רבינו דוד דלא שייך לומר הואיל כיון שאסור לאוכלם בו ביום. **והמהר"ם חלאוה** כתב דליכא הואיל משום דלא חזי ליה השתא עד לאחר סידור. וצ"ע דלאחר סידור נמי לא חזי עד לאחר הקטרת הבזיכין בשבת הבאה].

צא **גמ'**, שתי הלחם וכו' ואי אמרת צרכי שבת נעשין ביום טוב וכו'. אבל לרבה דאמרינן הואיל אתי שפיר, והקשה רבינו דוד הא הכא נמי איכא הואיל, דבידו לשחוט את הזבח ולזרוק את הדם. ותירץ דמידי דמחוסר מעשה לא אמרינן ביה הואיל.

צב **גמ'**, שאני התם דאמר קרא לכם ולא לגבוה. **הצל"ח** מבאר דהאי תירוצא מתרץ גם הקושיא מלחם הפנים, דהוא נמי צורך גבוה. **והעונג יו"ט** (או"ח סוף סימן מ"ד) כתב, דהמקשן שהקשה מלחם הפנים סבר, דקרא דלכם ולא לגבוה אינו ממעט לחם הפנים אלא שתי הלחם דוקא, משום דשתי הלחם עיקרן לגבוה וכהנים משלחן גבוה קא זכו, מה שאין כן לחם הפנים הוי כנדירים ונדבות.

צג **תוס' ד"ה ומוקדשין**. פ"ה וכו' ובחינם דחק דבשור גופיה וכו'. **המהרש"ל** מפרש דבחינם דחק לפרש דאיירי בבכור, דהוה מצי לפרושי בעולה או בחטאת, ועובר משום מעילה. ומשמע מדבריו דלרש"י הלאו דלא תעבוד בבכור שורך לא שייך בעולה או בחטאת, והקשה **המהרש"א** הא וודאי דהלאו דלא תעבוד בבכור שורך איירי בכל הקדשים, [נועל כרחק מה שנקט רש"י בכור הוא לא דווקא], ופירש **המהרש"א** דכוונת התוס' על מה שדחק את רש"י לפרש שהחמור של בדק הבית, דגם אם החמור חולין מצי למימר שעובר בשמונה לאוין, דבשור גופיה איתנהו ללאו דמעילה, והלאו דלא תעבוד בבכור שורך.

דף מ"ז ע"ב

צד **גמ'**, כהן ונזיר. הקשה **השאגת אריה** (סימן ס') הא איתא **במכות** (כא:): דלהאי תנא אין איסור חל על איסור ואפילו באיסור כולל, ולהכי לא חשיב כגון שנשבע שלא יחרוש, דלא יחול איסור שבועה על יו"ט, וקשה האיך חל נזיר על כהן, ותירץ, דמיירי

תרומה שלא לצורך, דלא שכיח, דשום אדם לא ישרפנה שלא לצורך. ואפשר שזה כוונתם הכא.

דף מ"ו ע"ב

פא **גמ'**, לא דכולי עלמא סברי טובת הנאה אינה ממון והכא **בהואיל קמיפלגי וכו'**. ומבאר רבינו דוד (לעיל במשנה) דאף על גב דלאוקימתא זו בן בתירא אית ליה הואיל ואי בעי מתשיל עליה, מכל מקום אינו מתיר לאפות הכל משום הואיל דכל חדא וחדא יכולה להיות מותרת באכילה, כיון דהכא ממה נפשך חדא לא חזיא ליה.

פב **גמ'**, שם. הקשה **הרש"ש** מה שייך הכא לרן מצד טובת הנאה ממון, הא הכא אין לו שום טובת הנאה, דלא ימצא מי שיקנה ממנו, דחמץ בפסח אסור. וגם לכהן אסור לקבלה, דעובר בבל יראה בקבלתה. ותירץ דכיון דהכתוב עשה החמץ כאילו ברשותו לענין לעבור עליו (עיין לעיל ו:), הכי נמי הטיל הכתוב הך טובת הנאה ברשותו וחזינן להאי חמץ כאילו מותר בהנאה. ואנו דנים כאילו הוא בר נתינה לכהנים.

פג **תוס' ד"ה הואיל (הראשון)**, הואיל ואי בעי פריק הקשה **השער המלך** (פ"ג מיו"ט הל' ט') הא אסור לפדות ביו"ט משום דדמי למקח וממכר, כמבואר **בריב"ש** (סימן קכ"ו). וכתב שיש ליישב בדוחק.

פד **תוס' ד"ה הואיל וכו' (השני)**, דאם כן אם היה קונה אותו אטו נחשוב וכו'. **בישועות יעקב** (סימן תל"א סק"ב) ביאר כוונת התוס', דפדיה לא מחשיבו כשלו כיון שלכל אדם יש זכות זו.

פה **גמ'**, איתמר באופה מיום טוב לחול וכו', כתב **המאירי** דאם מכויץ להדיא לאפות לצורך יום טוב שמא יבואו אורחין, לכולי עלמא שרי, ועוד כתב דאם לבסוף באו אורחין אף לרב חסדא אינו לוקה. דנתברר דהיה צורך אוכל נפש. והוסיף דלפי זה, לרב חסדא לוקה אם לא באו אורחין, משום דהתראת ספק שמה התראה.

פו **גמ'**, כדי שיכול לאכול הימנה כזית צלי מבעוד יום. **באבני נזר** (סימן תי"ג) הוכיח מהכא דבעינן כזית בשביל התירא דהאוכל נפש, ומשום דבפחות לאו שמיה אכילה, ובקרא כתיב "אך אשר יאכל לכל נפש". **ובאמרי בינה** (דיני יו"ט סימן ז') פליג, דהא הסמ"ג כתב דאף לצורך הנאה שרי לעשות מלאכה, וא"כ חצי כזית לא גרע מהנאה. ועוד, דלא גרע מצורך קצת דשרי מטעם מתוך.

פז **גמ'**, הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל. **וברש"י** שיכול לאנוס עצמו, באפיקי ים (ח"ב סימן י"ד) הוכיח מסוגיין שאכילה שלא כדרך נמי חשיבא אוכל נפש.

דף מ"ז ע"א

פח **גמ'**, שני ימים טובים של ראש השנה נאכל לשבת לאחר עשר. הקשה **הצל"ח**, כיון דכל מה שנוהגים היום הראשון קודש היינו משום כי היכי דלא לזלוזלי ביה, אם כן הוא מדרבנן, והרי אין שבות במקדש, ומדוע לא יאפה הלחם באותו יום. ותירץ, דדוקא שבות שאינה מלאכה התירו במקדש, אבל שבות שהיא

הדרק היוזמי

מסכת פסחים דף מז - דף מח

ל אב - א אלול התשע"ג

שהאיסור הוא עצם השימוש באש, אם כן לא שייך לומר הואיל, משום שמה שישתמש אחר כך במוקצה, אינו אותו השימוש שעושה בו עכשיו אלא שימוש חדש, ואי אפשר לומר שהשימוש הקודם שהיה באופן שבישל בשר בחלב יהיה מותר, שהרי מה שמבשל ההיתר לאחר מיכן, אינו מתיר האיסור הקודם, אלא איסור אחר שמתחדש בשימוש המאוחר.

דף מ"ח ע"א

קב) גמ', ואי אמרת מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו וכו'. כתב **בקובץ שיעורים** (אות קצ"ז) דמכאן מוכח דמוקצה הוה איסור אכילה דילפינן מקרא והכינו את אשר יביאו דשרי לאכול רק מן המוכן, דאי איסור מוקצה מלא תעשה כל מלאכה (וכך כתב **באפיקי ים** (ח"ב סימן י"ד) עיין שם). מה שייך לפסולא דמשקה ישראל, דהוה פסול משום איסור אכילה.

קג) גמ', ועוד הא את הוא דאמרת חילוק מלאכות לשבת וכו'. הקשה **הערוך לנר** (מכות כא:), הא איכא לאוקמא שהתרו בו משום בישול לחוד ומשום הבערה לחוד, והתראות מחלקות. ותירץ דהתנא אתי לאשמעינן חילוק מלקות שנובע מחילוק הלאוין ולא מחילוק ההתראות דבזה ליכא חידוש.

קד) גמ', ונילקי נמי משום לא תביא תועבה אל ביתך. בפשטות ביאור הגמ' דבעצם ההבאה לביתו איכא איסורא, וקושיית הגמ' משום דסתם מבשל מבשל בביתו. וכן כתב להדיא **ביראים** (שס"ד) שיש איסור בעצם ההבאה לביתו. אמנם **הרמב"ם** (ע"ז פ"ז הלכה ב') כתב, דאיסור משום דנהנה מעבודה זרה. והכסף **משנה** כתב שם, דהוכחת הרמב"ם מסוגיין, דמקשינן שילקה משום לא תביא תועבה אל ביתך, דהיינו דילקה גם על ההנאה.

קה) גמ', אלא אפיק הבערה ועייל עצי הקדש. הקשה **הצל"ח** אמאי לא מנו באמת עצי אשירה, ותירץ, על פי **היראים** (הובא באות הקודמת), דאיסורו משום ההבאה לביתו, דבמתניתין לא מנו אלא לאוין השייכים לבישול ואכילה.

קו) גמ', שם. הקשה **המהר"ם חלאוה** (לעיל מז:), דילקה נמי משום הזיד במעילה. ותירץ בשם **הראב"ד** דמה שבישל אינו הנאה דשוה פרוטה דהא אסור באכילה, הלכך ליכא מלקות.

קז) גמ', אמר רב פפא ודילמא עד כאן לא קאמר ר"א וכו' אבל הכא דלאורחין הוא דחזיא. וכו'. הקשה **רבינו דוד** הא לעיל (מו:), אמרינן לר' אליעזר הואיל ואי בעי מתשיל עליה, ואף על גב דהשתא לא חזיא ליה כלל, והרי מה שיכול להשאל הוא פחות שכיח מאורחין, ואם בכהאי גוונא אמרינן הואיל, קל וחומר דנימא הואיל שיכול לתיתה לאורחין, ותירץ, דלהאי פירכא דלר' אליעזר לית ליה הואיל יש לומר, דהטעם שעובר בבל יראה הוא משום דטובת הנאה ממון והוי כשלו, וכן כתב הר"ן בחידושו.

דף מ"ח ע"ב

קח) גמ', דתנן ר"א אומר הסל מצרפן. ואם אין לו כמה עיסות, כתב **במחזור ויטרי** (הלכות פסח סימן תמ"ו) שמותר להוסיף עד

שקיבל עליו נזירות בשעה דהוי מופלא הסמוך לאיש, ואז כשהביא שתי שערות חלו עליו שני האיסורים (דנזירות וכהונה) בבת אחת. **צה) גמ', אחרישה לא ליחייב.** הקשה **המהר"ם חלאוה** דמכל מקום יתחייב על יו"ט אמלאכת זריעה דבהא ליכא הואיל. ותירץ, וזה לשונו, דכיון דאינו חייב משום מחפה אלא מכח החרישה, כי היכי דפטור אחרישה פטור נמי אזריעה דלא יפה כח הבן מכח האב.

צו) גמ', בטינא. כתב **המהר"ם חלאוה** דמכאן למדנו דלכיסוי בעינן עפר יבש. ומבואר שפירש תירוצן הגמ' דטינא אינו ראוי לכיסוי מדינא. אבל **רש"י בד"ה מתונתא** פירש דכיון שהקרקע לחה אינו ראוי לכתישה, עכ"ד. משמע דעפר לח אינו חסרון בדין כיסוי אלא שבמציאות אינו יכול לכסות. ו**הרשב"א בעבודת הקודש** (בית מועד שער שני) כתב נמי, דעפר יבש בעינן לכיסוי ואין מכסים בעפר לח הרבה.

צז) תוס' ד"ה כתישה וכו'. הקשה **ריב"א** מאי פריך וכו'. **בתוס' הרא"ש** הביא שהריב"א תירץ, דכיון דבעינן כתישה, שוב לא שרינן ליה חרישה משום הואיל דאי בעי ליה לכיסוי דם ציפור שיכול לכתוש, כיון דעל ידי חרישה אינו ראוי לכסות אלא על ידי איסור אחר, וכולי האי לא אמרינן הואיל.

צח) גמ', לוקה משום מבשל גיד. פירש **השפת אמת** דכיון שאסור באכילה, אף על פי שרוצה לאכול אין היתירא דאוכל נפש דילפינן מקרא ד"אשר יאכל לכל נפש" דבעינן דבר המותר באכילה.

צט) גמ', ולוקה משום מבשל ביום טוב. הקשה **המנחת חינוך** (רצ"ח אות ח'), כיון דבשר בחלב אסור באכילה אמאי לוקה משום בישול ביו"ט הא הוי מקלקל, ומקלקל פטור. ותירץ, דמקלקל מיקרי רק דבר שהוא השחתה מצד מנהגו של העולם, אבל היכא דאיסורא דרביע עליה מקלקלו לא חשיב מקלקל, ו**בערך לנר** (מכות כב: ד"ה וליחייב משום זורע) תירץ, דכיון דראוי לגוי לא הוי קלקול.

ק) גמ', אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה. הקשה **במחצית השקל** (שכ"ה על מג"א סק"ט) אמאי אמרינן אפיק הבערה הא כיון שאסור להשתמש במוקצה אסור להבעיר את העצים לצורך האפיה, אם כן הוי הבערה שלא לצורך. ותירץ, דאין הכי נמי מוכח מסוגיין דמוקצה אף דאסור לטלטלו מכל מקום שרי בהנאה. וכן כתב **הרשב"א בשבת** (כט.) דמוקצה שרי בהנאה דממילא. אמנם **רש"י בד"ה ועייל** כתב, דהאש היא מוקצה ואסור להשתמש בה, ומבואר דסבירא ליה שאסור להשתמש במוקצה, ולדבריו אכתי קשיא קושיית המחצית השקל.

קא) רש"י ד"ה ועייל עצי מוקצה, דהשתא וכו' דמדאורייתא אסור להשתמש באש מוקצה ביו"ט. **האפיקי ים** (ח"ב סימן י"ד) דקדק מלשונו שהאיסור במוקצה אינו רק בהדלקת האש, אלא גם עצם השימוש באש הוי מלאכה. וביאר דכוונת רש"י לבאר מדוע לא שייך בזה הואיל, דאם היה האיסור רק משום הדלקת העצים המוקצים היה שייך הואיל, דהא אם יצטרך לאש לצורך אוכל נפש המותרת, יהיה מאותה הדלקה ויהיה מותר ולא עבר אלאו כיון שהותר מלאכה לצורך אוכל נפש, אבל השתא דמפרשינן

הדרק היוזמי

מוסכת פסחים דף מח – דף מט

א אלול – ב אלול התשע"ג

מ"ה ביצים על מנת שלא יפחת משיעור חלה.

קט) גמ', תוך כלי בעינן והא לוכא וכו'. ומספק יש להחמיר. וכתב הרמ"א (ביו"ד שכ"ה ס"א) שיש להחמיר שלא יצא שום דבר למעלה מדפנות הכלי, ומביא הביאור הלכה (תנ"ז ס"א ד"ה שיתן) בשם אחרונים שאם בולט החוצה צריך לכסותו במפה. והגר"א (בביאורו ביו"ד שם) מביא דעת הסמ"ג (עשין סימן קמ"א) דמשום שיש לכלי תוך, אין צריך שיהיו הכיכרות דווקא בין הדפנות, דכלי שיש לו תוך מצרף אפילו למעלה מדפנותיו דכמונה למטה דמיא.

קי) גמ', שם. כתב רבינו דוד דהסל מצרף רק אם נתנן בסל בשעה שהוציאם מן התנור, דהצירוף בסל משביח את הכיכרות והוי גמר מלאכת הפת, וכן כתבו הריטב"א והמהר"ם חלאוה. ומבאר רבינו דוד טעם הדבר, דחויב חלה חל על לחם כדכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ, לפיכך שעת עשיית הלחם היא המחייבת, ולכן בעינן שיהיה על כל פנים הסל משביח את הלחם. וכתב בשם מורו דלפי זה כל שכן התנור שפועל האפיה יצרף, ודלא כרש"י ד"ה תנור שכתב בדעת ר' יהושע "אף תנור" מצרפן, דמשמע מדבריו דר' יהושע מודה בסל, ור' אליעזר אינו מודה בתנור, אלא להיפך.

קי"א) גמ', כל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ. כתב הריטב"א דאין הכוונה שבצק שעוסקים בו אינו מחמיץ לעולם, אלא כל זמן שהוא כשיעור השהיה בהכנסה לתנור כשאופות בזו אחר זו. ועיין בהב"ח (סימן תנט) כתב, דאם שהה בעסק הבצק כשיעור ד' מילין, מחמיץ, אף על פי שעוסק בו כל העת. ומה שאמרה הגמ' לעיל (לט:), דבצק שנופל לתוכו דלף כל היום כולו אינו מחמיץ, לאו דווקא כל היום אלא כשיעור זמן זה, או דיש לומר, דנפילת הדלף הוי עסק טפי מעסק הידיים. וכן דעת הר"ן (דף טו מדפי הרי"ף) בשם יש מפרשים. אמנם הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ה הי"ג) כתב, דאפילו ישהה כל היום כולו אינו מחמיץ. וכן דעת הרשב"א. (בתשובה, ח"א סימן קכ"ד). וכתב רבינו דוד דהיינו רק בעיסה כשיעור קבא מלוגנאה, דבכהאי גוונא יכולה לעסוק היטב בכל הבצק.

קי"ב) מתני', שיאור ישרף. הטעם דצריך לשרוף, אף שאין בו כל יראה, ואף שמוותר לאכלו אחר הפסח, כתבו התוס' לעיל (ב.) ד"ה אור לארבעה עשר, משום שמא יבוא לאכלו, ואמנם דבריהם לכאורה לא קיימי אמתניתין, אלא אברייתא דדף (מג.) והתם קתני דצריך לשרוף שיאור דר"מ לר"מ, אבל הכא הלא קיימינן לר' יהודה, דשיאור דר"מ שרי לדידיה מדאורייתא, ואם כן קשה אמאי ישרף, וכתב רבינו דוד דרבנן אסרוהו בהנאה, ולכן ישרף. (וצריך לומר שהחמירו בגורתם לשורפו, כדי שלא יבוא לאכלו, דכעין דאורייתא תקון). ומוסיף דרבנן אסרוהו נמי לאחר הפסח, דאי לאו הכי לא היה לו דין שרפה. וזהו דלא כהתוס' הנ"ל שכתבו דאין איסור הנאה לאחר הפסח מחמץ נוקשה, וכל שכן משיאור דר"מ לר' יהודה.

דף מ"ט ע"א

קיג) מתניתין ארבעה עשר שחל להיות בשבת וכו'. כתב בעל

המאור (דף טו: מדפי הרי"ף) דהני תנאי פליגי כיצד מבערין. דר' מאיר דאמר (לעיל יא:) ושורפין בתחילת שש סבירא ליה כר' יהודה (לעיל כא.) דאין ביעור חמץ אלא שריפה, וכיון דחל בשבת אינו יכול לשורפו, הלכך מבערו מלפני השבת, וצריך לבער הכל ללא שיור, דחיישינן דישתיירו פירורין ממה שלא ביער, ולא יוכל לבערם בשבת, וחכמים לשיטתייהו דביעור חמץ על ידי שמפרר וזורה לרוח או מטיל לים. ומבער בזמנו בין חולין ובין תרומה, ובלבד שלא יעבירו ברשות הרבים. ור' אלעזר בר צדוק סבירא ליה דתרומה שאוכליה מועטין מבער קודם שבת, וחולין דאוכליהן מרובין ויתכן שימצא מי שיאכלן, אין צריך לבערן אלא בזמנו. ובמקור חיים כתב כעין זה (סי' תמ"ד סק"א) וביאר דסברת ר' אלעזר דכיון דתרומה טמאה עיקר מצותה בשריפה, וכדאיתא בתוס' שבת כה. ד"ה כך משום דאיתקש לקודש, הלכך הוא הדין כשמבער משום חמץ. וכיון דבשבת אינו יכול לשורפה, יבער קודם השבת. אך חולין דהשבתתן בכל דבר (כחכמים) יבער בזמנו. וחכמים סברי דאף על פי שמצותה בשריפה, מכל מקום ביטלו מצות שריפה שמא ימצאו להן אוכלין. ובהשגות הראב"ד (על הבעל המאור) הקשה, דמנא לן דלר' מאיר אין ביעור אלא שריפה, דממה דנקט ושורפין אין ראייה, דאין הכי נמי דמצותו בשריפה אך אם לא מצא עצים, או שארעהו אונס משביתו בכל דבר, והוא הדין הכא דיבערנו בשבת בכל דבר. והפני יהושע הקשה לדברי הבעל המאור, דהא ודאי דלא פליגי במצות ביעור, אלא בערב פסח שחל בחול, אך כשחל בשבת גם ר' יהודה מודה דמשביתו בכל דבר שיכול לבערו, וכמו במוצא חמץ ביום טוב עצמו ואינו יכול לבערו, כדלעיל (ו.) שכופה עליו כלי.

קיד) רש"י ד"ה מבערין. חוץ מכדי אכילתו לשבת. וכן כתב הר"ן (דף טו: מדפי הרי"ף). והנה הרי"ף (טז. מדפי הרי"ף) הביא מהירושלמי (במכילתין פ"י ה"א) דהאוכל מצה בערב פסח כבא על ארוסתו בבית חמיו. וביאר רבינו דוד דמה שהביא הרי"ף מימרא זו בסוגיין ד"ד שחל בשבת משום דסבירא ליה דכיון דאסור באכילת מצה בערב פסח, אינו רשאי להחמיר ולבער הכל מלפני השבת. וצריך לשייר לעצמו כדי שתי סעודות. אמנם הבעל המאור (שם) פליג וסבירא ליה דלר' מאיר מבער הכל לפני שבת ואינו משייר. וביאר דאיסור אכילת מצה חל בשעת איסור חמץ, דהיינו משעה שישית אך קודם לכן מותר.

קטז) גמ', והלכתי אחר אבא וביעורנו את החמץ. מדברי הר"ן (לעיל ה:) מדפי הרי"ף) מבואר דר' אלעזר הביא ראייה ממעשה רב לשיטתו. והקשה השפת אמת דלשיטת רש"י והרי"ף (באות הקודמת) מאי ראייה, שמא ביערו מה דנשתייר ממה דשייר לשבת, ולכאורה מוכח מהכא כשיטת בעל המאור (באות הקודמת) דאין משיירין כלל ומבערין הכל קודם שבת. וכתב דאפשר דממה דנקט "הגיע עת לבער" משמע דמיירי בעיקר הביעור.

קטז) מתניתין ההולך בארבעה עשר לשחוט את פסחו ולמול את בנו. כתב המאירי דיש מפרשים דמיירי בהולך למול ולשחוט הפסח יחד, ואינו יכול לאחר זמן המילה מפני שמעכבתו מלאכול

בת כהן לישראל וכדומה אסור.

קכג) גמ', הרוצה שיתעשר ידבק בזרעו של אהרן. ביאר המהרש"א **בחידושי אגדות דטעמא**, משום דקטורת מעשרת כדאיתא **ביומא** (כו.), וכל שכן תורה שנאמר בה בשמאלה עושר וכבוד.

קכד) גמ', אמר רב כהנא אי לא דנסיבנא כהנתא וכו'. הקשה המהרש"א **בחידושי אגדות**, דאף שהיה ישראל וכמו שכתבו התוס' **בד"ה אמר**, מכל מקום תלמיד חכם היה, ואמרינן הכא דזיווגן עולה יפה. ותירץ, דמשום ענוה לא החזיק עצמו תלמיד חכם. והנה **לעיל** (ג:) איתא, דכשנחלש רב כהנא שלחו רבנן לרב יהושע בריה דרב אידי אצלו. וביאר **המשך חכמה** (ויקרא כ"ב י"ג) דרבנן רצו להודיע דרב כהנא לא מת משום שנשא כהנת דהא תלמיד חכם היה, ולכן שלחו דוקא את רבי יהושע, דאביו רב אידי נשא כהנת [כמבואר בסוגיין] וכיון דהיה תלמיד חכם עלה זיווגן יפה והווי ליה תרי בני סמיכי.

קכה) גמ', כל הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה. כתב המלא **הרועים** דקאי ארב כהנא דגלה משום דנשא כהנת. ואם כן נהנה מסעודת הרשות דהא בנישואי בת כהן לישראל לא הויא סעודת מצוה. [ועיין באות הקודמת וצריך בירור, ועיין עוד לעיל אות קיז].

קכו) גמ', כל תלמיד חכם המרבה סעודתו מחריב את ביתו, יש לבאר, משום דגוף האדם מקרי ביתו. וכדאיתא **בשבת** (קנב.) ביום שיזועו שומרי **הבית** דדרשינן ליה לענין הגוף, וגורם כליה ורעה לגופו מחמת תאוותיו. (ר.ג.)

קכז) גמ', ומאלמן את אשתו וכו', ביאר המהר"ל (נתיבות עולם נתיב התורה פרק ג') דהמרבה סעודתו נמשך אחר הגוף, הרי הוא מבטל השכל ונעשה הגוף כאלמנה שמת בעלה, ונענש משום דמאלמן את אשתו. כמו כן השכל אב הוא לכל כוחות הנפש ומנהיג אותם, וכשמבטל השכל נעשו הכוחות יתומים, ולכן מיייתם את גזוליו. ותלמודו משתכח מפני שנוטה לחמירות, ואין התורה שוכנת בגוף חמרי.

קכח) גמ', בר מחים תנורי. כתב המהר"ל (עיין באות הקודמת) דהוי ביזוי ושפלות שמחמם התנור כדרך השיכורים שמחממים התנור בעצמם לצרכם ודבר זה שפלות הוא.

קכט) גמ', וישיא בתו לתלמיד חכם. הקשה המהרש"א **בחידושי אגדות דאיתא בנדרים** (פ.א.), דאין מצויין תלמידי חכמים מבניהם של תלמידי חכמים, וביאר הר"ן שעל הרוב אינן בני תורה, ואם כן מה בכך שישיא בתו לתלמיד חכם.

קל) גמ', משל לענבי הגפן בענבי הגפן. יש לבאר הדמיון לגפנים על פי מה שכתבו התוס' בכתובות (עט.) **ד"ה אילני**, דבגפנים יש הוצאה מרובה לומר ולתקן הכרם כדי שלא יתקלקל, אך מי שיכול לטרוח ולעבוד ולשומרם כראוי יהא לו בהן ריוח גדול. והוא הדין לבת תלמיד חכם דמעלתה במה שנתחנכה ומכירה בערך תלמידי חכמים וכדכתב **המאירי**. וראויה לתלמיד חכם דהוי כגפן על ידי עמלו בתורה, אבל עם הארץ נמשל לסנה שגדל פרא במדבר ללא טורח ועמל, ולא יאה זיווגו עם בת תלמיד חכם. (ר.ג.)

קלא) תוס' ד"ה וחכמים. הקשה השפת אמת דלשיטת תוס' (לעיל

הפסח, אך אם היה הולך למול את בנו בלבד אין הדין כן, מפני שיכול לאחרה. אך המאירי פליג וסבירא ליה דמיירי בהולך למול **אן** לשחוט, דכל שמוטלת עליו מצוה אין אומרינן לו לאחרה, שהרי גם סעודת אירוסין יכול לאחרה. (ואף על פי כן לא אמרינן דמשום כך יחזור).

קיז) מתניתין ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו. כתב **המגן אברהם** (סי' תמ"ד סק"י) דמשמע דדוקא החתן עצמו לא יחזור משום דאי אפשר לקיימה על ידי אחרים, אך אדם אחר ההולך לסעודת מצוה, יחזור. ולכאורה מהא **דהרמב"ם** (פי"ג מחמץ ומצה ה"ט) לא נקט בבית חמיו, משמע דסבירא ליה דאחר נמי לא יחזור. אמנם **הפרי חדש** (שם) כתב דמה דנקטה המשנה "בית חמיו", משום דאיהו וודאי עביד מצוה. אבל באחר אפשר דאינו מצוה, כגון סעודת בת כהן לישראל, ובת תלמיד חכם לעם הארץ.

קיח) מתניתין ואם לאו יבטלנו בלבו. כתב **המגן אברהם** (סי' תמ"ד סק"יא) דמתחילת שעה שישית דאינו ברשותו לבטל יחזור מיד. משום דעשה דתשביתו חמור טפי, דעובר עליו בכל שעה. והקשה **במחצית השקל** (שם) דגם במילה שלא בזמנה עובר בכל שעה. **והדבר אברהם** (ח"ב סי' א' סק"ב) תירץ, דהמגן אברהם איירי במילה בזמנה דעובר דוקא בסוף היום, אבל מילה שלא בזמנה דעובר בכל שעה, לא עדיף תשביתו מינה.

קיט) מתניתין למול את בנו. כתב **הביאור הלכה** (סי' תמ"ד ד"ה למול) דפשוט דהוא הדין בהולך למול את בן חבירו כשאין האב עצמו יכול לעשות כן, דהחיות על כל ישראל. **והרמב"ם** (פי"ג ה"ט מחמור"מ) לא נקט כלל למול, אלא לעשות מצוה.

קכ) תוס' ד"ה לשבות. כתב **החתם סופר** דמדברי תוס' מבואר דלא מיירי כלל בעירוב. אמנם **המאירי** הביא דבריהם, וכתב דמיירי שהולך לשמוח בפסח בבית אהבו וקרובו, ושפיר מערבין כיון דיש בהן סרך מצוה, והוסיף דהם דברים רחוקים. והנה **הבית יוסף** (סי' תט"ו) כתב דגם למאן דאמר דאין מערבין אלא לדבר מצוה היינו כשמערב בפת, אך במערב ברגליו שפיר מערב לדבר הרשות לכתחילה. וכתב **המגן אברהם** (סי' תמ"ד סק"ג) דלפי זה יש ליישב **דלרש"י** מיירי במערב ברגליו.

קכא) תוס' ד"ה ושורפו. כתב **הרש"ש** לבאר דשיטת רש"י, דאי ארע בו פסול במקום אכילתו שריפתו שם, אבל אי יצא משם אף מדאורייתא שריפתו במקומו, ורבנן החמירו בדלא עבר צופים.

קכב) גמ', כל סעודה שאינה של מצוה וכו' כגון מאי. הקשה **השפת אמת** מאי טעמא לא נימא דמיירי בסעודת הרשות ממש, ומתחילה כתב דזה ודאי דסעודת רשות מותר דעל כרחק צריך הוא לאכול, אבל סעודת מצוה דאינה מצוה כל כך גרע טפי. אמנם מדמייתי הא דתלמיד חכם שמרבה בסעודתו משמע דכל סעודת רשות אסור. והסיק, דהא דנקט כגון לאו דוקא הוא, אלא לאשמועינן דאף סעודה דבת כהן לישראל לא מיקרי סעודה של מצוה. וכן מבואר **במאירי**. **והכסף משנה** (פ"ה דעות ה"ב) כתב, **דלרמב"ם** אף דאין ראוי לתלמיד חכם לאכול מסעודת הרשות, היינו דאינו מדרך המוסר, אבל מצד הדין מותר. ודוקא בסעודת

גוזמא בעלמא היא, לספר גנותן של עמי הארץ שמפני שאינו מקיים התורה חשוד על כל העבירות, ודומה בעינינו אף כשהולך בשוק כאילו רץ אחר זכור ונערה מאורסה. והר"ן (דף טז: מדפי הרי"ף) הביא **מרב שרירא גאון** דהכי קאמר, דעמיותו דעם הארץ גורמת לו למות מיתה מנוולת, דמתוך עמיותו רץ אחר זכור אפילו ביום הכיפורים, ואין ממתניין להמיתו כשאר הרוגי בית דין דבוררין להן מיתה יפה, אלא הורגין אותו מיד במיתה מנוולת. וכתב דאפשר דלזה נתכוון הרי"ף.

קלח גמ', **מותר לקורעו כדג**. ביאר החתם סופר דהיינו להורות שאף על פי שנכשל בכמה עבירות, מכל מקום בא לו חיוב מיתתו, כיון שנתגאה על התלמידי חכמים ולא נכנע בפניהם, ולכן נקרע כדג שהוא ראשי תיבות **דל גאה**. וגם מלשון גובה וגאון.

קלט רש"י ד"ה **על חיוו**. הקשה השפת אמת דכיון דהא דלא חס היינו שלא למד תורה אם כן אין חשש שיהרוג את חבירו אלא שימנענו מללמוד. ותיירץ דכיון שהניח דברי תורה ולא חס על חיוו משום תאות לבו, כמו כן אם יתגבר עליו יצר התאוה להרוג לא ימנע מלעשות כן.

קמ גמ', **אלמלא אנו צריכין להן למשא ומתן היו הורגים אותנו**. פירש **בחכמת מנוח**, דהיינו דאם לא היה להם צורך במשא ומתן עמנו היו הורגים אותנו. עוד פירש דאם אנו לא היינו צריכים המשא ומתן עמהם היינו מרחיקים אותם לגמרי ועל ידי כן היו שונאים אותנו. אבל עתה שאין אנו מרחיקים אותם מפני דצריכים אנו למשא ומתן עמהם אין שנאתן גדולה ואינן הורגים אותנו.

קמא גמ', **כאילו בועל ארוסתו בפניו**. ביאר המהרש"א **בחידושי אגדות** דהתורה בתחילת נתינתה לישראל כארוסה, ורק לאחר שלומד אותה נעשית לו כאשה. אך עם הארץ דאינו לומד אם כן נשארת ארוסתו. ובמאירי כתב, דמיירי בעם הארץ דאינו מלוכלך במידות, הלכך בעינן ליוזר שלא לביישו, וכדפירש"י דמביישו בכך, ודלא כעם הארץ דלעיל דמותר לביישו.

קמב גמ', **גדולה שנאה ששונאים עמי הארץ**. ביאר החתם סופר דהא כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו (סוכה נב.), הלכך עמי הארצות שונאים התלמידי חכמים יותר מן הגויים. ושנה ופירש קשה מכולן, כיון דלמד תורה ויצרו גדול טפי, ועכשיו שפירש אין רפואה ליצרו.

קמג תוס' ד"ה **לא מצא**, דזוהר הרקיע עדיף מזוהר כוכבים. כתב היעב"ץ דנראה כדבר זר לומר כן. אמנם בחידושי הר"ן כתב, דראה בתכונת הגלגלים שהדבר כן, שהכוכבים מקבלין אורן מאור השמש, ואין זוהרן משלהן. אך הרקיע שהוא גוף דק ובהיר אינו מקבל אורו מן השמש, וזוהרו שלו הוא. וכמו שרואין שאור השמש ניכר יותר באבנים שגופן עב, ממה שניכר במים ובאוויר. והמהר"ם חלאוה תירץ קושיתם, דהתם בהשותפין מיירי לשכר עצמן. דהיינו לשכר וזכות שמקבלים, דשכרן של מלמדי תינוקות מרובה משכר גבאי צדקה. אך לענין שידוכין גבאי צדקה עדיפין. והצל"ח כתב **דרש"י בד"ה בת** כיון ליישב קושיא זו, במה שכתב שאין ממנין אלא אם כן טובים ונאמנים, דהיינו דזה ודאי דמלמדי תינוקות

ב. ד"ה אור) דלא סגי בביטול, ותיקנו רבנן ביעור שמא יבוא לאכול הימנו, אם כן מדוע לא חייבו לחזור אף בפחות מכביצה. ותיירץ, דפחות מכביצה אינו חשוב בעינינו ולא שכיח שיבוא לאכלו.

דף מ"ט ע"ב

קלב גמ', **שהם שקץ ונשותיהם שרץ וכו'**. כתב המהרש"א **בחידושי אגדות**, דמילת שקץ על פי רוב נאמרה לגבי עבודה זרה דכתיב בה ולא ידבק בידך מאומה, וכמו כן אסור לידבק בעם הארץ. ונשותיהם שרץ דטומאת מגע שרץ היא במשהו כעדשה וכך נשותיהן בטומאת נדתן במשהו ויש להרחיק מהן, ובגליוני הש"ס הביא מהשאלות (פרשת וירא) דהן שקץ וגם נשותיהן שקץ.

קלג רש"י ד"ה **ואינו מתקבל לשומעים**. כתב המהרש"א **בחידושי אגדות** דדחוק לומר כן, ופירש דמתקבל הוא להיות לו זרע כשר בבת תלמיד חכם, ואינו מתקבל לכך בבת עם הארץ.

קלד רש"י ד"ה **עם כל וכו'**. שדומות וכו', הט"ז (אבן העזר סי' ב' סק"ה) גרס **ברש"י**, "שאיין להם לב להבין כי היא חייך ואורך ימיר". וביאר דדעת בנות עם הארץ דרק לעוסק בסחורה טוב בעולם הזה, אך העוסק בתורה טוב לו בעולם הבא אך לא בעולם הזה, ורוצות שבעליהן יעסקו בסחורה. וזו כוונת רש"י בדבריו. ועל כן כתב דבת עם הארץ דמבינה זאת מותר לשאתה.

קלה גמ', **עם הארץ אסור לאכול בשר**. כתב בחידושי המאירי דהיינו דעם הארץ אסור לאכול בשר במקום שאין גדול ממנו, שכמה ספקות מזדמנות בשחיטה בטריפות, במליחת בשר ותערובת אוכלין, והוא אינו יודע כיצד לנהוג בהן. והיינו דאמרו דרק העוסק בתורה ויודע ומבין בהלכה מותר לאכול בשר. והמהר"ם חלאוה הוסיף דלפי זה אתי שפיר מה דלא נקט דגים כיון שאין בהן צורך לימוד ונקל לידע היתר אכילתן. ובגליוני הש"ס הביא מהבית שמואל (פרשת צו) דראוי שלא לאכול בשר משום פרישות, וכדכתיב קדושים תהיו, אמנם תלמיד חכם צריך לאכול בשר כדי שתהא דעתו צלולה בלימוד התורה, אך עם הארץ שאינו עוסק בתורה אסור באכילת בשר.

קלו גמ', **עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכיפורים שחל להיות בשבת**. ביאר המהרש"א **בחידושי אגדות** דנחירה ושחיטה הן רמז לנטילת דם, דהיינו דמותר לביישו וליטול דמו, כדאיתא בבבא **מציעא** (נט: דאזיל סומקא ואתי חיורא. ואפילו ביום הכיפורים שחל בשבת שכל ישראל יש להם שלום זה עם זה מותר לביישו.

קלז גמ', **שם**. עיין מה דכתבו התוס' ד"ה **ויש בשם ר"י**. והרי"ף (דף טז: מדפי הרי"ף) כתב, דמיירי שהיה רץ אחר הזכור או נערה המאורסה, דמותר להצילו בנפשו. ובספר חסידים (סי' תרפ"ו) כתב דרודף אחר חבירו להורגו. וביאר בהגהות היעב"ץ דאף על פי דהוא הדין לכל רודף, קא משמע לן דבעם הארץ כיון דלא חס על חיוו, גם אם יכול להציל הנרדף באחד מאיבריו של רודף, מותר להורגו, אף דבסתם רודף אסור. ומשום הכי נקט **מגבן** דכיון דרץ אחר הרודף, הורגו מאחוריו. אמנם רבינו דוד והמאירי פירשו

הדרק היוזמי

במתני' בד"ה ואם, דהחזרה דאורייתא היא וילפינן מבקדש באש תשרף, ועל פי מה שהבאנו לעיל אות קכא נתיישבו דבריו וראיה לדברי הרש"ש שם. (ר.ג.)

דף נ' ע"א

קמט) גמ', זה אור שיקר בעולם הזה. עיין ברש"י, והמהרש"א בחידושי אגדות כתב, בשם הערוך דקאי אאור תורה. אך היעב"ץ כתב, שהוא אור החמה וכדאינתא בברכות (נט). דמיום שחרב בית המקדש לא נראה רקיע בטהרתו. ובעולם הבא יהא אור השמש תקיף יותר.

קנ) גמ', אלו נגעים ואהלות. כתב המהרש"א בחידושי אגדות, דלפירוש הערוך (עיין באות דלעיל), יש לבאר דהלכות נגעים ואהלות החמורות כדאמרינן כלך אצל נגעים ואהלות, יהיו קפויין וקלים לכל לעולם הבא. וכתב היעב"ץ, דשמע מינה דאף על גב דנגעים ואהלות בטילין לעתיד לבא, כי יבולע המות לנצח ולא יהיו נגעים. אף על פי כן מצוה לעסוק בהן.

קנא) גמ', אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. הקשה המהר"ל (תפארת ישראל פרק מ"ו) דמה ענין זה להא דהרוגי מלכות, וביאר דעולם הבא קדוש ונבדל מן הגשמיות, הלכך מאן דאתי להתם ואין תלמודו בידו, דהיינו שלא עמל בתורה, ותורתו כספר המונח על השולחן, אינו ראוי לשם, אך אם עמל בתורה שהיא שכלית ונבדלת מן הגשמיות, ותורתו בידו היא, ראוי הוא לעולם הבא הנבדל ואינו גשמי, וכן הרוגי לוד שמסרו נפשם למות, ואיבדו גופם הגשמי כדי לקדש השם, ודאי דראויין לעולם הבא הבלתי גשמי. והמהרש"א בחידושי אגדות (בבא בתרא י:) ביאר, "דבידו" היינו דעיקר הלימוד שנעשה בו רושם הוא הבא מכתובת יד. ובשולחן ערוך הרב (הל' תלמוד תורה פרק א' ס"ד) כתב בשם חכמי האמת, דעל כל אחד מישראל לקיים תרי"ג מצות במחשבה דיבור ומעשה, ואם לא השלים הדבר ישוב בגלגול על מנת לתקנו. אך מי שתלמודו בידו היינו שהשלים תיקון מצוותיו אשריו ואשרי חלקו כיון שלא ישוב בגלגול. ועיין ברבינו חננאל דפירש דבידו היינו דמעשיו מעידים דקיים מה שלמד.

קנב) גמ', עתיד הקדוש ברוך הוא להוסיף על ירושלים. ביאר המהרש"א בחידושי אגדות, דקדש לה' היינו דאותה הוספה תהא לענין אכילת קדשים קלים ומעשר שני, דההוספה היא מתוך חומת ירושלים. והוסיף דאינו נראה שתיבנה על ידי אדם אלא כדכתיב ואני אהיה לה חומת אש. וכתב המראה כהן דבפסוק דמייתי לא מוכחא האי הוספה, וצריך לומר, דסמיך אקרא דסמיך ליה (ירמיה ל"א כ"ו) דכתיב ביה הנה ימים באים נאום ה' ונבנתה העיר לה' ממגדל חננאל עד שער הפנה ויצא עודקו וגו' ונסב וגו' עד פינת שער הסוסים מזרח קודש לה'.

קנג) גמ', כל ביזה שבוזזין ישראל. הקשה הבן יהוידע דלהאי מאן דאמר מדוע נקט שהסוס רץ ומציל. ותירץ דגם ר' יוחנן מודה לדרשא דעתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים, וסבר דמשום חסד זה יקדישו ישראל הביזה דבוזו כשיעור דהסוס רץ ומציל.

עדיפי טפי אם עושים מלאכתם בלא רמיה. אך מכל מקום לא היו בודקין המלמד קודם מינויו, וגם דאי אפשר לבודקו, אך גבאין נבדקין אם ראויין לכך. ולכן ישא בת גבאי צדקה דכבר בדקוהו ומצאוהו נאמן. והתוס' בבבא בתרא (ח:) בד"ה ומצדיקי כתבו, דבפרקי דר' אליעזר (פרק ד') איתא, דקרא דהמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע מיירי ברקיע שעל ראשי החיות דאורו כאור חמה ומזהיר מכוכבים.

קמד) תוס' ד"ה ויש וכו', וא"ת מאין יודע שהוא של עם הארץ. הר"ן (דף טו. מדפי הרי"ף) תירץ, דמיירי ברואה בהמת עם הארץ תועה בין הכרמים דאינו חייב לחזור אחריה, ואין מכריזין היינו דאין מחזרין אחר אבידתו. אך מי שבאה לידו אבידה של עם הארץ והוא עומד ומבקשה ודאי דמהדרינן ליה. וכן כתב המאירי. והמהרש"א בחידושי אגדות (לפי הגירסא בדפוסים הראשונים ובעין יעקב) תירץ, דמיירי באבידת בגד שנמצא עליו רבב או מנעלים המטולאים, דאינן של תלמידי חכמים וכדאינתא בשבת (קיד.) דאסור לתלמיד חכם לילך כשהוא לבוש בהן. והבן יהוידע תירץ, דמיירי בחצר שבמבוי שכל הדרין בה עמי הארצות. ובקובץ שיעורים (אות ר"ג) הקשה לדברי הר"ן, דממה נפשך, אם עם הארץ הוא בכלל אחיך, חייב לחזור אחריה, ואם אינו בכלל אחיך כדפירש"י, אם כן דינו כנכרי דאבידתו מותרת.

קמה) בא"ה. ותימה לר"י אמאי ממונו אסור וכו'. הקשה בקובץ שיעורים (אות ר"א) דהא מה דגופו מותר הוא משום דהוי רודף ושרי משום הצלת הנרדף, דאילו טעמא דהצלה, גופו נמי אסור. ואם כן לענין ממונו דאין בו משום הצלת הנרדף, ליכא קל וחומר ובודאי דאסור.

קמו) בא"ד, דמה שאנו מקבלים עדות מעם הארץ וכו'. כתב רש"י בחגיגה (כב:) ד"ה כר' יוסי, דסוגיין אזלא כרבנן דפליגי אדר' יוסי. וביאר בחידושי הר"ן דסבירא להו דלכתחילה לא מקבלים הימנו עדות ודוקא בדיעבד כשר. ומיירי בעם הארץ דליתיה בתורה, אבל ישנו בדרך ארץ ומצוות. אמנם הרי"ף (טו. מדפי הרי"ף) סבירא ליה, דרבנן לא פליגי אדר' יוסי, ומה דאמרו כמאן כר' יוסי, אינו משום דפליגי עליה רבנן, ומצינו דנקטו כן אף היכא דליכא פלוגתא. אך רבינו דוד הקשה הא לדברי הרי"ף, מדוע אמרו אין מקבלין, דמשמע דבדיעבד כשר, הא הוה להו למימר לשון פסול לעדות. והרא"ש (סי' י') הקשה, דאדרבה מהתם מוכח דאף על פי דמצד הדין עם הארץ פסול לעדות, מכל מקום מדר' יוסי יש לקבלו כדי שלא יהא כל אחד בונה במה לעצמו. ובסוגיין מיירי בעיקר הדין.

קמז) גמ', מוחלפת השיטה. התוס' בברכות (מט:) ד"ה ר' מאיר כתבו, דמוחלפת השיטה דהתם, וקיימא לן כשיטה דידן. והמהרש"א (שם) הקשה דמנא להו להכריח כן. ותירץ היעב"ץ (שם), דר' יוחנן סבר דשיעור ברכת המזון בכזית, וקיימא לן כר' יהודה, הלכך החליף ר' יוחנן שיטה דברכות, ולר' יהודה נמי שיעורו בכזית.

קמח) [רש"י ד"ה חזרתו, ומדרבנן היא וכו'. ולכאורה סתר פירושו

שנמסרת מדור אחד לחבירו, כדין תורה שבעל פה. והנצי"ב בהעמק דבר (שמות ג' ט"ו) ביאר, דהא רישא דקרא הוא ה' אלוקי אבותיכם אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב. ויש בכך שתי בחינות דה' אלוקי אבותיכם היינו ההנהגה בטבע בהשגחה פרטית דהיא "לעלם". אך אלוקי אברהם היינו בדרך נס שאינו ראוי אלא ליחידים או לצורך שעה, וזה אינו לעולם אלא "לדור דור". דהיינו דדרשו דבהאי קרא ישנן שם הוי"ה ושם אדנות. דשם הוי"ה היינו היה הווה ויהיה ומנהיג הכל בטבע, ואדנות היינו משדד הטבע כאדון על שלו ומשנה ההנהגה לפי שעה ולפי הענין כרצונו, ולכן הוי"ה הוא שמי לעלם, דבהעלמה הוא ואסור לאומרו בפה. אך זכרי לדר ודר הוא שם אדנות שבו נזכר בכל דור. ובירושלמי (יומא פ"ג ה"ז) דרשו מ"לעלם" דהיה השם מתעלם מהם, וכל השומעו נשכח הימנו טרם צאתו מבית המקדש.

קנח) גמ', אבל לעולם הבא כולו אחד. ביאר במכתב מאליהו (ח"א עמ' 318) דלעתיד לבא תהא בחינת אפס זולתו, דישיגו הנבראים דהויותם בטילה כלפי הוייתו יתברך, אך בעולם הזה דהוי"ה הנהגת הסתר פנים, והיש נראה כמציאיות, על כן אין אנו משיגין את עומק ביטול הויית הנבראים כלפי הוייתו, ואינו אלא בבחינת אדנות, שהוא אדוננו ואנחנו עבדיו, דהעבד נמצא אך בטל כלפי אדונו המושל עליו.

קנח) גמ', ולא יהיה כנעני. הגרע"א בגליון הש"ס ציין לרש"י (שבת סג. ד"ה לא) דכתב, דהאי נבואה אינה לימות המשיח דהא כתוב דלא יחדל אביון מקרב הארץ (דברים ט"ו), וגם לימות המשיח יהיו אביונים ולא כולם יהיו עשירים, ועל כרחק דנאמרה לעתיד לבא דהוא זמן מאוחר יותר מימות המשיח.

קנח) רש"י ד"ה כנעני. לא וכו' לעשות סחורה וכו' הקשה היעב"ץ, הא איתא בכתובות (קו:) דאין משתכרין בשל הקדש, ותיריך, דכוונת רש"י דלא יהיו צריכים לקנות כלי הקודש מן הסוחרים המביאין סחורות הצריכות למקדש.

קנו) גמ', ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. ביאר העיני שמואל דאיתא בראש השנה (יז:) ה' ה', אני הוא קודם שיחטא, אני הוא לאחר שיחטא. וביאר הרא"ש (סי' ה') דמה דקודם החטא צריך מידת רחמים, היינו בעבודה זרה שנענש אף על המחשבה, אך לעתיד לבא דתתבטל העבודה זרה, לא יהיה אלא שם אחד. וזה שאמר שכשיהיה ה' למלך על כל הארץ ותתבטל העבודה זרה, יהיה ה' אחד ושמו אחד.

קנו) גמ', זה שמי לעלם וזה זכרי לדור ודור. בחידושי הרי"ז הלוי על התורה (שמות ג' ט"ו) ביאר, דשם הכתיבה הוא מכלל תורה שבכתב, ושם הקריאה מכלל תורה שבעל פה. ולכן גבי שמי נקט לעלם, אך לגבי זכרי נקט מדור דור דהיינו תורה שבעל פה

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן זכור'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 Dafyomi@okmail.co.il

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>